



AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA KÜLTEPE'DE SİVİL MİMARİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİYASE ALICI

DANIŞMAN

PROF. DR. REMZİ KUZUOĞLU

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA KÜLTEPE'DE
SİVİL MİMARİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİYASE ALICI

DANIŞMAN: PROF. DR. REMZİ KUZUOĞLU
JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. İRFAN DENİZ YAMAN
JÜRİ ÜYESİ: DR. DOÇ. DR. ŞAFAK BOZGUN

AKSARAY-2025

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Miyase

Soyadı : Alıcı

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim tarih:

TEZİN

Türkçe Adı : Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe'de Sivil Mimari

İngilizce Adı: Civil Architecture in Kültepe in the Age of Assyrian Trade Colonies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Miyase ALICI

İmza :

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Miyase Alıcı tarafından hazırlanan “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Kültepe’de Sivil Mimari” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: (Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU)

(Tarih, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. İrfan Deniz YAMAN

(Arkeoloji, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Doç. Dr. Şafak BOZGUN)

(Hititoloji, Ankara Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 11/09/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmada benden yardımlarını esirgemeyen, her türlü desteği veren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU'na, tez sürecimde her zaman yanımda olduğunu hissettiren değerli eşim Soner ALICI'ya teşekkürü borç bilirim.



ÖZET

Arkeoloji tarihi boyunca pek çok ören yeri keşfedilmiş ve oldukça önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bazı ören yerleri oldukça değerli ve merak uyandıran araştırmalara sahne olmuştur. Kayseri yakınlarındaki Kültepe höyüğü bu tür arkeolojik merkezlerden biri olup burada gerçekleştirilen kazılar pek çok yönden dikkat çekici bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Kültepe’de yapılan arkeolojik çalışmalar bu kadim yerleşimin MÖ. 2. binyılın başında Anadolu’nun en önemli bir krallığı ve ticaret merkezi olduğunu ortaya koymuştur. Bu dönem Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak adlandırılmakta olup Asurlu tüccarlar ticari gayelerle Anadolu’ya gelmişler ve yaklaşık 250 yıl bu faaliyetleri düzenli bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Anadolu ve Mezopotamya arasındaki ticari faaliyetler neticesinde Anadolu şehirleri zenginleşmiş, bu durumun bir sonucu olarak şehirlerin nüfusları artmış ve bazı şehirler hızlı bir şekilde büyümüştür.

Söz konusu şehirlerden biri de Kültepe’dir. 1948 yılında Tahsin Özgüç ile başlayan günümüzde ise Fikri Kulakoğlu tarafından yürütülen kazılar neticesinde Kültepe’de pek çok mahalle, sokak ve sivil mimarinin parçası olan evler ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın konusu günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Anadolu’nun en önemli krallıklarından birine ev sahipliği yapan Kültepe yerleşiminin sivil mimarisinin araştırılması olacaktır. Arkeolojik ve filolojik veriler kullanılarak yerli halk ile Asurlu tüccarlara ait konutların mimari özellikleri ele alınacak, mümkün olduğu takdirde de günümüz Anadolu mimarisi ile karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Kültepe, Asurlular, Anadolu, Sivil Mimari.

Bilim Kodu : 110801

Sayfa Adedi : 87

Yazar : Miyase ALICI

Danışman : Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU

ABSTRACT

Throughout archaeological history, numerous archaeological sites have been discovered and significant work has been conducted. However, some sites have been the scene of particularly valuable and intriguing research. The Kültepe mound near Kayseri is one such archaeological site, and excavations there have yielded many remarkable insights. Archaeological excavations at Kültepe have revealed that this ancient settlement was one of the most important kingdoms and trade centers in Anatolia at the beginning of the 2nd millennium BC. This period is known as the Assyrian Trade Colonies Period, during which Assyrian merchants came to Anatolia for commercial purposes and regularly engaged in these activities for approximately 250 years. As a result of trade between Anatolia and Mesopotamia, Anatolian cities prospered, their populations increased, and some cities experienced rapid growth.

One of these cities is Kültepe. Excavations, initiated in 1948 by Tahsin Özgüç and now led by Fikri Kulakoğlu, have unearthed numerous neighborhoods, streets, and houses that form part of the civil architecture of Kültepe. The study will explore the civil architecture of the Kültepe settlement, which hosted one of Anatolia's most important kingdoms approximately 4,000 years ago. Using archaeological and philological data, the architectural features of the residences of local residents and Assyrian merchants will be examined and, where possible, compared with contemporary Anatolian architecture.

Keywords : Kültepe, Assyrians, Anatolia, Civil Architecture.

Science Code : 110801

Page Number : 87

Author : Miyase ALICI

Supervisor : Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜRLER.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI (MÖ. 1974-1719).....	7
1.1.Asur Ticaret Kolonileri Çağı	7
1.2.Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Asur Anadolu İlişkisi.....	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA KÜLTEPE'DE SİVİL MİMARİ	13
2.1. Kültepe'nin Keşfi.....	13
2.2. Kültepe'de Şehir Planlaması.....	14
2.3. Mahalleler ve Sokaklar	17
2.3.1. Atölyeler	22
2.3.2. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe'de Sivil Mimari	23
2.3.3. Eski Asurca Çivi Yazılı Metinlere Göre Ev (bētum).....	24
2.4. Kültepe'de Açığa Çıkarılan Bazı Asurlu ve Yerli Tüccarlara Ait Evler	30
2.4.1. Yerli Tüccar Peruwa'ya Ait Ev.....	30
2.4.2. Asurlu Tüccar Šalim-Aššur'un Evi.....	31
2.4.3. Asurlu Tüccar Ali-abum'un oğlu Kuliya'nın Evi	33
2.4.4. Asurlu Tüccar Alahum'un Evi.....	33
2.4.5. Šupiahšu'nun Evi.....	34
2.4.6. Uzua ve Peruwa'nın Evi	36
2.5. Kültepe Mimarisinin Aksaray'daki Yansımaları	39
SONUÇ.....	46
KAYNAKÇA.....	49

İNTERNET ADRESLERİ	52
EKLER.....	53
EK. 1. Kültepe.....	53
EK. 2. İçi tablet dolu kap.	54
EK. 3. Tanrı Assur.	55
EK. 4. Anitta Metti.....	56
EK. 5. Kültepe genel görünümü.	57
EK. 6. Kültepe’de açığa çıkarılmış kil tabletler.....	58
EK. 7. Kültepe’nin kuşbakışı görüntüsü.	59
EK. 8. Kt 88/k 600 numaralı tabletin ön yüzü.	60
EK. 9. Kt 88/k 600 numaralı tabletin arka yüzü.	61
EK. 10. Aşılı Höyük.....	62
EK. 11. Aşıklı Höyük canlandırma yapıları.....	63
EK. 12. Aşıklı Höyük.....	64
EK. 13. Aşılı Höyük kazı alanı.	65
EK. 14. Aşıklı Höyük kazı alanı.	66
EK. 15. Aşıklı Höyük kazı alanı.	67
EK. 16. Köşk Höyük 1. kat mimarisi.....	68
EK. 17. Köşk Höyük 2. kat mimarisi.....	69
EK. 18. Köşk Höyük 3. kat mimarisi.....	70
EK. 19. Çatalhöyük.....	71
EK. 20. Acemhöyük kazı alanı.	72
EK. 21. Göbeklitepe 2009 yılı kazı çalışmaları.	73
EK. 22. Göbeklitepe.....	74
EK. 23. Göbeklitepe.....	75
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	76

KISALTMALAR

C.	:	cilt
Çev.	:	çeviri
Ed.	:	editör
Dr.	:	doktor
Dv.	:	Devlet
km.	:	Kilometre
Kt	:	Kültepe
s.	:	sayfa
S.	:	sayı
m.	:	metre
MÖ	:	milattan önce
Prof.	:	profesör
yay.	:	yayınları
yy.	:	yüzyıl
m².	:	metrekare
vs.	:	vesaire
T.T.K.:		Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Anadolu tarih öncesi çağlardan itibaren pek çok önemli medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu durumun en önemli nedeni Anadolu'nun Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü olmasının yanında zengin yer altı ve yer üstü kaynaklara sahip olmasıdır. İnsanoğlunun yaşam dayanağı olan zengin su kaynakları, bereketli topraklar, bitki ve hayvan çeşitliliği, başta altın ve gümüş gibi değerli madenlerin varlığı ile iklim açısından insan yaşamına elverişli topraklar Anadolu'yu her zaman iskân edilebilir önemli yerlerden biri kılmıştır.¹

Anadolu'da Taş Çağı'ndaki ilk iskân alanları mağaralar, kaya altı sığınakları ve açık hava alanlarıdır. Eski Taş Çağı'nda (Alt Paleolitik Dönem). MÖ. 400000-100000 Konya Dursunlu ve İstanbul Yarımburgaz Mağarası Anadolu'da bilinen en eski yerleşim alanlarıdır. Bu çağın sonuna doğru Antalya yakınlarındaki Karain, Beldibi ve Belbaşı² insanlar tarafından yaşam mekânları olarak kullanılmıştır. Ayrıca Şanlıurfa Karahantepe ve Göbeklitepe gibi mekânlar Eski Taş Çağı'nın sonlarına doğru bu bölgedeki insan yoğunluğunu gösterdiği gibi insanoğlunun imar faaliyetleri hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır.

Orta Taş Çağı'yla (MÖ. 10000-8000) birlikte insanoğlunun yerleşim mekânları değişmiş, mağaralar ve kaya altı yerleşimlerin yerini taş temelli, kerpiç duvarlı evlerden meydana gelen ilk köylere ve zaman içinde orta ölçekli yerleşimlere bırakmıştır. Diyarbakır-Çayönü, Burdur-Hacılar, Aksaray-Aşıklı Höyük, Konya-Çatalhöyük ve Niğde-Köşk Höyük³ bu dönemin önemli yerleşimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diyarbakır ili, Ergani ilçesinin güneybatısında Boğazçay Nehri'nin kuzey kıyısında yer alan Çayönü (MÖ. 10000-7500) Anadolu'nun dikkat çekici tarih öncesi yerleşimlerinden biridir. Çayönü toplumu yaşam alanlarını planlı bir şekilde inşa etmişler ve zaman içinde yapıları mimari açıdan geliştirmişlerdir. İlk evrede evler küçük, yuvarlak çukur tabanlı saz ve örgü kulübeler şeklinde olup yerleşim köy şeklindedir. İkinci evrede ızgara planlı

¹ Hasan Bahar, *Eskiçağ Uygarlıkları*, 168-171.

² Iraz Aslı Yaman, "TÜRKİYE'DEKİ PALEOLİTİK ENDÜSTRİLERİN YAPAY KATLAŞIM DENEMESİ" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015), 28.

³ Akurgal, Ekrem. *Anadolu Uygarlıkları*, 21-22.

yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Temelleri taş veya kilden yapılmış, üzeri saz ve örgü ile kapatılmıştır.

Çayönü evlerinin büyüklükleri 35 ile 110 m² arasında değişim göstermekte olup dörtgen bir plana sahiptirler. Köy yerleşimi bu evrede genişlemiştir. Çayönü mimarisini üçüncü evrede kanallı yapılar, dördüncü evrede taş döşeli yapılar, beşinci evre hücre planlı yapılar temsil etmektedir. Daha önceki evrelerde tek katlı evler inşa edilirken hücre planlı yapıların iki katlı oldukları görülmektedir. Ayrıca bu evreden önce ölümler evlerin içine gömülürken bu dönemde yerleşim dışı mezarlıklara gömüldükleri anlaşılmaktadır. Mimari olarak son evre büyük odalı yapıların inşa edilmesidir.⁴



Resim 1: Çayönü mimarisi.

Aksaray ili, Gülağaç ilçesi Kızılkaya Köyü sınırları içinde kalan Aşıklı Höyük (MÖ. 9-8. binyıl) Anadolu'nun önemli tarih öncesi yerleşimlerinden biridir. Melendiz Nehri'nin yanına kurulan Aşıklı Höyük aynı zamanda Orta Anadolu'nun en eski köyü olarak kabul

⁴ Muammer Özdemir, "Neolitik Dönem Anadolu Mimarisinden Bir Kesit: Çayönü", Journal of History and Future, Sayı 3, (2017), 252 vd.

edilmektedir. Evlerin temelleri ve duvarları kerpiçten yapılmış olup zaman içinde yapım tekniği ve plan açısından gelişim göstermiştir.

Aşıklı Höyük'te ilk yapılar oval planlı inşa edilmişken bu yapıların yerini zamanla dörtgen planlı yapılar almıştır. MÖ. 9. binyıla tarihlendirilen binalar dökme tekniği ile yapılırken MÖ. 8 binyılda kalıp kerpiç tekniği kullanılmaya başlanmıştır.⁵ Evler çok odalıdır. Odaların duvarları sıvalı olup köşeye yakın yerlerde dörtgen planlı ocaklar mevcuttur. Evlerin damları düzdür. Tahta bir merdiven vasıtasıyla damdaki delikten evlere giriş sağlanmaktadır. Ölüler evlerin taban altlarına gömülmektedir.⁶



Resim 2: Deneysel Aşıklı Höyük Evleri.⁷

⁵ Mihriban Özbaşaran, Güneş Duru, Nurcan Kayacan, “Orta Anadolu Yerleşme Modeli ve Aşıklı Höyük”, Höyük 10, (2022), 1 vd.

⁶ Ufuk Esin, “Akeramik Neolitik Evrede Aşıklı Höyük”, Türk Tarih Kurumu, Ankara, (1994), 11. Türk Tarih Kongresi, 29-31.

⁷ Mihriban Özbaşaran, Güneş Duru, Nurcan Kayacan, “Orta Anadolu Yerleşme Modeli ve Aşıklı Höyük”, Höyük 10, 2022, s. 12.



Resim 3: Aşıklı Höyük Evleri.⁸

Konya ili Çumra ilçesi yakınlarındaki Çatalhöyük (MÖ.7400-5950) Neolitik Çağ'ın en önemli merkezlerinden biridir. Çatalhöyük evleri Eski Anadolu mimarisinin en güzel örneklerine ev sahipliği yapmaktadır. Belli bir plana göre inşa edilen evler kısmen dikdörtgen planlı olup duvarlar birbirine bitişik şekilde inşa edilmişlerdir. Evlerin duvarları kerpiçten yapılmış olup duvarlar arasına ağaç dikmeler yerleştirilmiştir. Duvarlar sıvanmış ardından da farklı renklerde boyanmıştır. Hatta bazı evlerin duvarları avlanma sahneleri ve geometrik desenlerle süslenmiştir. Evlerin damı düz olup kamış ile örtüldükten sonra ince bir kil ile kaplanmıştır. Evlere giriş çatıdan bir merdiven ile yapılmakta, giriş kısmının altında bir ocak bulunmaktadır. Odalarda sekiler mevcut olup bunlar günlük hayattaki evle

⁸ Mihriban Özbaşaran, Güneş Duru, Nurcan Kayacan, "Orta Anadolu Yerleşme Modeli ve Aşıklı Höyük", Höyük 10, 2022, s. 16.

ilgili aktivitelerin (uyumak veya üzerine bir şeyler koymak gibi) yanında altlarına ölüleri koymak için kullanılmaktaydı.⁹



Resim 4: Çatalhöyük Evi.¹⁰

Anadolu prehistoryasının önemli yerleşimlerinden bir diğeri Niğde ilinin 17 km güneyindeki Bahçeli kasabası sınırları içinde kalan Köşk Höyük'tür (MÖ. 6500-4500). Bu bölge verimli topraklara sahip olup su kaynaklarına yakın bir yerdedir. Yerleşim küçük meydan ve sokaklarla birbirinden ayrılmıştır. Evlerin odaları diğr Anadolu yerleşkelerinden olduğu gibi yamuk, dikdörtgen ve kare biçimindedir. Evlerin oda sayıları bir ile dört arasında değişmektedir. Bu yerleşkeyi çağdaşı olan diğr yerlerden ayıran özelliği ise evlerin duvarlarında büyük ölçüde taş kullanılmış olmasıdır. Evlerin duvarlarının iç yüzeyleri sıvalıdır. Bazı evlerin ise dışları sıvalıdır. Duvarlarda nişler mevcuttur. Evlerin tabanları sıkıştırılmış topraktır. Evlere dışarıdan basamakla inilerek girilmektedir. Çatı ağaçla kapatıldıktan sonra üstü kamış ve çamurla sıvanarak örtülmüştür. Evlerde seki, ocak veya tandır bulunmakta, odanın bir kısmı veya tamamı depo olarak kullanılmıştır. Ölümler odaların tabanlarına veya sekilerin altına gömülmüşlerdir.¹¹

⁹ Bahar, Hasan *Eskiçağ Uygarlıkları*, 182-183; <https://www.catalhoyuk.com/tr/sit/mimari>, 31.08.2025.

¹⁰ Kathryn Killackey: <https://www.catalhoyuk.com/tr/sit/mimari>

¹¹ Aliye Öztan, "Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar", Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), 56-57.



Resim 5: Köşk Höyük Mimarisi.¹²

Kalkolitik Çağ (MÖ. 5500-3300) köyden şehre geçiş evresidir. Tunç Çağı (MÖ. 3300-1200) ise şehirlerin devletleştiği bir dönemdir. Bu çalışmada, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (MÖ. 1974-1719) Anadolu'nun en önemli krallıklarından birine başkentlik yapmış Kayseri yakınlarındaki Kaniş şehrinin sivil mimarisi araştırılacaktır. Arkeolojik ve filolojik veriler kullanılarak yerli halk ile Asurlu tüccarların yaşadığı evlerin mimari özellikleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

¹² Aliye Öztan, "Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar", Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), s. 62.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI (MÖ. 1974-1719)

1.1.Asur Ticaret Kolonileri Çağı

MÖ. 3. binyılın sonlarında Mezopotamya’da önemli siyasi değişimler gerçekleşmiştir. Dönemin önemli siyasi figürlerinden biri olan III. Ur şehir devletinin yıkılmasından sonra vasali, Musul’un 90 km güneyindeki Asur şehri bağımsızlığını kazanmıştır. Asur şehri MÖ. 2. binyılın başlarında, bilhassa kral I. Erişum döneminde ekonomik atılımlar neticesinde iktisadi ve siyasi olarak güçlenmeye başlamış yaklaşık 250 yıl uluslararası ticaretin merkezi olarak ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Anadolu’da şehir devletleri olarak adlandırılan siyasi bir yapı mevcuttu. Şehirlerin başında *rubu’um* (kral) ve *rubatum* (kraliçe) olarak adlandırılan yöneticiler bulunmaktaydı ve bu şehirler siyasi güçleri nispetinde irili ufaklı vasallara sahipti. Bu şehir devletlerinden bazıları Kaniş, Mama, Hattuş, Hahhum, Purușhattum ve Wahšušana olup bilhassa Kaniş ve Purușhattum MÖ. 3. binyıldan beri Anadolu’nun en önemli siyasi aktörleriydi.

Anadolu her ne kadar yer altı kaynakları (altın, gümüş ve bakır) bakımından zengin olsa da döneme adını da veren tunç elde etmek için gerekli kalay açısından yetersizdi. Bakır ve kalay karıştırıldığında oldukça dayanıklı olan tunç (bronz) elde ediliyordu ve Anadolu krallıkları özellikle silah yapımında kullanmak üzere büyük miktarlarda kalaya ihtiyaç duyuyorlardı. Asurlu tüccarlar Anadolu şehir devletlerinin kalay ihtiyacının farkına vararak bu durumu fırsata çevirmişler ve MÖ. 2. binyılın başlarında Anadolu’ya ticaret için gelerek Anadolu-Mezopotamya arasında yaklaşık 250 yıl sürecek ticari aktiviteleri başlatmışlardır.

13

Asurlular Anadolu’da yerel kralların izinleriyle şehirlerin yakınlarında *kārum* ve *wabartum* olarak adlandırılan ticaret merkezleri kurmuşlar ve bu merkezler üzerinden ticari

¹³ İrfan Albayrak, Hakan Erol, *Kultepe Tabletleri IX-a*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016), 3.

faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Çivi yazılı tabletlerde 40 kadar şehrin Asur ticaret sistemi içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu merkezlerden *kārum* Kaniş Asur ticaret sisteminin Anadolu'daki başkenti konumundadır. *Kārum* Akadca ticaret merkezi/pazar yeri manasına gelmektedir. *Wabartum*'un ise *kārum*'a göre daha küçük ticaret merkezi olduğu kabul edilmektedir.¹⁴

Ticaretin temelini Asur'dan Anadolu'ya kalay ve dokuma ürünleri ile Anadolu'dan Asur'a yapılan altın, gümüş ve bakır ihracatı oluşturur. Tüccarlar ticaret mallarını genellikle eşekler yoluyla taşırlardı. Asur ile Anadolu arasında gelip giden bu kervanlar 3 anayol üzerinde hareket etmekteydiler. Asur ile Anadolu arasında yapılan ticaretten çeşitli vergiler alınıyor, yerli beyler ve Asur önemli bir gelir sağlıyordu. Ticareti yasaklanmış olan veya kısıtlanan malları alıp satmak yoluyla kaçakçılık yapıldığı da metinlerden anlaşılmaktadır. Asur'dan Anadolu'ya uzanan bu ticaret ağı sayesinde Anadolu yazıyı tanımış, böylece Anadolu'da tarihi devirler başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın Anadolu için önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.¹⁵

Tablo 1. *Karum, Wabartum* ve ülke isimleri¹⁶

ŞEHİR ADI	<i>KāRUM</i>	<i>WABARTUM</i>	ÜLKE(MATUM)
Apum	*		
Amkuwa		*	
Wahšušana	*		*
Badna		*	
Hahhum	*		*
Hattuš	*		*
Kaniş	*		*
Kuburnat		*	
Kuššara		*	*

¹⁴ Cahit Günbattı, *KÜLTEPE-KANIŞ: Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler*, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 2017), 30-31.

¹⁵ Adem Işık, "Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağı", *Mavi Atlat Dergisi*, C.8, S.1, (2020), s.4.

¹⁶ Günbattı, Cahit *KÜLTEPE-KANIŞ: Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler*, 42-44.

Mama		*	
Nihriya	*		
Purušhattum	*		*
Šalatuwar		*	*
Šupululiya	*	*	
Šimala		*	
Hurama	*		
Hanaknak		*	
Wašhaniya	*	*	
Zalpa	*	*	*
Elmelme			*
Hamatu			*
Harabiš			*
Hiruh			*
Kunanamut			*
Luhuzattiya			*
Tahruwa			*
Tuhpiya		*	
Šarla			*
Šawit			*

Koloni çağında ticaret büyük ölçüde tüccar aileler tarafından yapılmaktaydı. Ticareti de doğrudan Asur yönetmekte ve aldığı vergilerle ekonomisini güçlendirmekteydi. Asurlu tüccarlar genellikle Babil'den temin ettikleri veya Asur'da Asurlu kadınların tezgâhlarında dokudukları kumaşların ve kalayın ticaretini yapmaktaydılar. Kalay Asur'a Afganistan ve İran üzerinden gelmekteydi. Asurlu tüccarlar kalayın ve dokuma kumaşların yanı sıra değerli taşlar, süs eşyaları ve takı gibi ürünlerin de ticaretini yapmaktaydılar. Bu mallar

eşek kervanları aracılığı ile sevk ediliyor ve seyahat gidiş dönüş yaklaşık iki ayda gerçekleşiyordu. Kervan yollarının güvenliği Asur devleti ile Anadolu yerel krallıkları arasında yapılan anlaşmalarla sağlanıyordu.¹⁷ Koloni sistemi sadece Asur için değil Anadolu şehir devletleri için de kârlı bir işti. Tıpkı Asur gibi Anadolu krallıkları da tüccarlardan vergi alıyordu. Kısacası ticari münasebet her iki toplum içinde kârlı bir durumdu ve ticaret bölgesel ilişkileri çok geliştirmişti.¹⁸

1.2.Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Asur Anadolu İlişkisi

MÖ. 2. binyılın başlarında bağımsızlığına kavuşan Asur'da uluslararası ticareti destekleyen politikalar uygulanması yeni pazarlar arayışını beraberinde getirmiştir. Asur yönetiminin desteğini alan tüccarlar Anadolu pazarlarına yönelmişlerdir. Bu ticaret başlarda Anadolu coğrafyasında mevcut olmayan kalayın ticareti daha sonraları ise değerli mallar ve kumaşlar gibi ürünlerin ticareti ile devam etmiştir. Esasında Mezopotamya ve Anadolu arasındaki ilişkiler bu tarihlerden çok daha öncesine dayanmaktadır. MÖ. 3.binyılın sonlarına doğru Akad kralı Sargon'un Kültepe tabletlerinde adı geçen Puruṣhattum şehrine sefer düzenlediği görülmektedir. Bu seferin amacı Puruṣhattum'da ticaret yapan Akadlı tüccarların yerel kralla yaşadıkları problemlerdir.¹⁹ Bunun dışında arkeolojik veriler de MÖ. 3.binyılın ortalarından itibaren Mezopotamyalı tüccarların Anadolu'da olduklarını göstermektedir. Kültepe'de ele geçen 1000'den fazla Mezopotamya kökenli mühür baskıları²⁰ ile Kütahya Seyitömer Höyük'te açığa çıkarılan 10 adet Akad mührü Anadolu-Mezopotamya ticari ilişkilerinin MÖ. 2. binyıldan daha önceye MÖ. 3. binyılın ortalarına kadar geri gittiğini ortaya koymuştur.²¹

Asur ve Anadolu şehir devletleri arasındaki ticaret belli kurallara göre yapılmaktaydı. Asurlular Anadolu'daki faaliyetlerini Asur ile Anadolu yerel kralları arasında yapılan antlaşmalara göre gerçekleştiriyorlardı. Belgeler hem Asurlu tüccarların hem de Anadolu krallıklarının yerine getirmeleri gereken sorumlulukları olduğunu ortaya koymaktadır.

¹⁷ Kemalettin Köroğlu, *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023), 105-106.

¹⁸ Mogens Trolle Larsen, "Koloni Sisteminin Yönetimi", *ANADOLU'NUN ÖN SÖZÜ Kültepe Kanış Karumu*, Ed. Fikri Kulakoğlu, Selmin Kangal (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 65.

¹⁹ Günbattı, Cahit *KÜLTEPE KANIŞ: Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler*, 30.

²⁰ Fikri Kulakoğlu, Güzel Öztürk, "New Evidence for International Trade in Bronze Age Central Anatolia: Recently Discovered Bullae at Kültepe-Kanesh", *Antiquity*, Vol. 89 No 343, 2015, 2-3

²¹ Nejat Bilgen, *Seyitömer Höyük I*, (İstanbul Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015), 142.

Asurlu tüccarlar yerel saraylara kalay için % 3, kumaşlar için % 5 *nishātum* vergisi ödemekle yükümlüydüler. Bununla birlikte yerel sarayın şehre getirilen kumaşlardan % 10 ilk satın alma hakkı vardı. Ayrıca saray arzu ederse bazı malların ticaretini de yasaklayabilirdi. Yerel kralların sorumlulukları ise şunlardı: Asurluların Anadolu şehirlerinde *kārum* veya *wabartum*'lar kurmalarına ve buralarda yaşayıp ticaret yapmalarına izin vereceklerdi. Asurlular yerel hukuka tabi olmayacaklar, can ve malları korunacaktı. Ayrıca yerel krallar kervan yollarını koruyacak ve yolları açık tutacaklardı.²²

Asur ile Anadolu şehir devletleri arasında yapılan antlaşmalardan ikisi günümüze ulaşmıştır. Her ikisi de MÖ. 1835-1719 tarihleri arasındaki bir zamanda hazırlanmış olup biri Kaniş ile Asur diğeri ise Hahhum ile Asur arasındadır. Kaniş ile Asur arasında yapılmış Kt 00/k 6 nolu metin Asurlu tüccarların can ve mal güvenliği sağlamaya yönelik maddeler içermektedir. Bazı maddelerde şu hususlar yer almaktadır.

“...39-44) Senin şehirde [veya] ülkende bir Asurlu'nun kanı döküldüğünde (ve) bir kayıp olduğunda, kan parası olarak belirlenmiş miktarı bize vereceksin ve onu (katili) biz öldüreceğiz. 45) (Katilin) yerine bize başka birisini vermeyeceksin. 46) Kayıp (malı da) iade edeceksin.”²³

“...61-63) Bir tüccar veya dul bir kadının evine bir Kanişli'nin veya bir göçebenin (hapirum) girmesine izin vermeyeceksin. 64-68) Bir Asurlu'nun iyi bir evine, iyi bir kölesine, iyi bir cariyesine, iyi bir tarlasına, iyi bir bahçesine göz dikmeyeceksin ve zorla almayacaksın ve kölene (kendi vatandaşına) vermeyeceksin.”²⁴

Kültepe'de ele geçen Hahhum ile Asur arasındaki antlaşma metninde (Kt 00/k 10) ise şu maddeler dikkat çekicidir.

“...15-18)[Eğer] sizin şehriniz Hahhum'da, kırlık bölgenizde veya ülkenizin (diğer taraflarında) bir kayıp veya kan (cinayet) var ise, kan parası alacaksınız. 19-22) Ve onu (Asurlu'yu) öldürmüş olan adamları bize teslim edeceksiniz ve (onları) biz öldüreceğiz ve siz kayıpları doğru olarak iade edeceksiniz 23-28) Bugünden itibaren yaşadığınız sürece, eğer! kendi aranızda (ve) Hahhum karum'undan birisi ile yukarı (Anadolu'ya) gelen veya [aşağı (Asur'a) inen] herhangi bir Asurlu arasında hukuki bir mesele! (çıkar ise kararı), [tanrı(lar).....] huzurunda doğru olarak (vereceğinizi) aklınızda tutacaksınız.”²⁵

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Anadolu'da ikamet eden Asurluların kendi içlerinde yaşamış oldukları sorunlar *kārum* ve *wabartum*'larda görülen davalarda çözüme

²² Cahit Günbattı, “Kültepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni”, 759 vd.

²³ Cahit Günbattı, “Kültepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni”, 765.

²⁴ Cahit Günbattı, “Kültepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni”, 765.

²⁵ Cahit Günbattı, “Kültepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni”, 777.

kavuşturulmaktaydı. Buralarda halledilemeyen meseleler Asur'a sevk ediliyordu. Yerliler ve Asurlular arasındaki problemler ise yerel kralın huzurunda özölmekteydi.²⁶



²⁶ Sebahattin Bayram, Ömer Kahya, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’daki Hukuki Uygulamalar Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi (2018), 5 (17 Ek Özel Sayı), 79.

İKİNCİ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA KÜLTEPE'DE SİVİL MİMARİ

2.1. Kültepe'nin Keşfi

Kültepe Kızılırmak'ın 16 km güneyinde; Erciyes Dağı'nın eteğinde, Karasu'ya karışıp Kızılırmak'a dökülen Sarımsaklı Deresi'nin alüvyon birikintileri ile zenginleşmiş bereketli bir ova üzerinde yer almaktadır.²⁷ Kültepe'nin keşfi “*Kapadokya Tabletleri*” olarak adlandırılan çivi yazılı tabletlerin menşeinin araştırılmaya başlanmasıyla olmuştur. British Museum'da kökeninin Kapadokya olduğu düşünülen iki tablet gözleri Anadolu'ya çevrilmesini sağlamıştır. Chantre, 1893-1894 yıllarında Kültepe'ye gelmiş ve tablet bulmak maksadıyla bir takım sondaj çalışmaları yapmış fakat başarılı olamamıştır. Daha sonra 1901 yılında W. Belck ve 1906 yılında H. Winckler ile H. Grothe Kültepe'de çalışmalar yapmışlar ancak onlarda tablet bulamamışlardır.²⁸ 1925 yılında Çek bilgini B. Hrozny daha önceki araştırmacılar gibi tablet bulmak maksadıyla Kültepe'ye gelmiş ve Tepe'de bilimsel olmayan kazılar yapmıştır. Ne var ki o da tablet bulamamış ve kazıyı sonlandırma kararı almıştır. Hrozny Kayseri'ye geri dönerken arabacısı tarafından çivi yazılı tabletlerin Tepe'de değil de aşağıda, höyüğün eteklerindeki arazide bulunduğu bilgisini almış ve aşağıdaki düzlükte, sonradan *kārum* olarak adlandırılacak alanda çalışmalara başlamıştır. Hrozny buradaki kazılarda 1000 kadar tablet bulmuş ve Kapadokya Tabletleri olarak adlandırılan belgelerin menşeinin Kültepe olduğu anlaşılmıştır. Tabletler üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde Kültepe'nin Kaniş Krallığı'nın başkenti Kaniş şehri olduğu tespit edilmiştir.

²⁷ Burcu Tüysüz, Fikri Kulakoğlu, “Kaniş'ten Anisa'ya: Kültepe'den Hellenistik Dönem Bölge Arkeolojisine Yeni Katkılar”, *Lycus Dergisi*, (Aralık 2023), S.8, 26-27.

²⁸ Fikri Kulakoğlu, “*Kaniş Karumu: Eski Assur Ticaretinin Anadolu'daki Başkenti*”, Ed. Kemalettin Köroğlu-Selim Ferruh Adalı, *ASSURLULAR: Dicle'den Toroslar'a Tanrı Assur'un Krallığı*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023), 52-53.

Kültepe’de ilk sistemli kazı çalışmalarını 1948 yılında Türk Tarih Kurumu adına Prof. Dr. Tahsin Özgüç başlatmıştır. Günümüzde kazı çalışmalarını Fikri Kulakoğlu sürdürmektedir. Kültepe, Anadolu’nun en büyük höyüklerinden biri olup Höyük ve Aşağı Şehir olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Höyük 550x500 metre ebatlarında, 21 m yüksekliğinde ve dairesel yapıdadır. Burada gerçekleştirilen kazılarda şimdiye kadar 18 tabaka tespit edilmiştir. Erken Tunç Çağı I’de başlayan yerleşimin Roma Dönemi’ne kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.²⁹

Höyük kısmı yaklaşık 300 yıl iskân edilmiş olup 2,5 km çapında ve etrafı bir surla çevrilidir. Bu alan yerli halkın ve Asurlu tüccarların birlikte yaşadıkları *kārum* alanıdır.

Kazılar neticesinde *kārum*’da dört tabaka ortaya çıkarılmıştır. ETÇ’nin sonu ile OTÇ’nin başına (MÖ. 2050-1950) tarihlendirilen IV. ve III. tabakalarda yazılı belge ele geçmemiştir.³⁰ II ve Ib tabakaları ATKÇ (MÖ. 1974-1719) ile çağdaştır. Bu dönemde Kültepe’nin 170 hektarlık bir alana yayıldığı ve nüfusunun yaklaşık 30.000 olduğu kabul edilmektedir.³¹ II. tabaka MÖ. 1835’te sebebi bilinmeyen bir yangın nedeniyle tahrip olmuş ve enkazının üzerine Ib yerleşimi kurulmuştur. II ve Ib tabakalarının en önemli buluntuları, Eski Asur lehçesiyle yazılmış tabletlerdir. II. tabakanın sonunda olduğu gibi Ib tabakası da büyük bir yangın nedeniyle tahrip edilmiştir. Bu olaydan sonra Ib’nin üstüne Ia yerleşimi kurulmuştur. Bu dönemde şehir küçülmüş, yazı ise terk edilmiştir. Kültepe’deki son yerleşim ise Selçuklu ve Osmanlı Dönemi’ne aittir.³²

2.2. Kültepe’de Şehir Planlaması

Kültepe’de genellikle mahalleler 4-6 veya 6-8 evden oluşmaktadır. Mahalleleri ise birbirinden sokaklar ayırmıştır. Bazı evler 40-80, bazıları ise 105-130 metrekarelik evlerdi. Ancak 190-198 metrekarelik olanlar da vardır. Bazı mahallelerde evler birbirinden döşeli taşlarla ayrılmıştır.³³

Yabancı tüccarlar ve yerli tüccarın yerleşmiş oldukları *kārum*’un II ve Ib katlarında binalar sık ve büyük mahallelerden oluşmaktadır. Mahalleler yan yana ve sık bir şekilde inşa

²⁹ Kulakoğlu ve diğerleri, “2021 Yılı Kültepe-Kaniş Kazıları”, **42. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt 2, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (2023,) 383.

³⁰ Kulakoğlu, 2012, s. 212; Özgüç, 2005, s. 9.

³¹ Michel, 2018, s. 48; Barjamovic, 2014, s. 66.

³² Kulakoğlu, 2012, s. 212; Günbattı, *KÜLTEPE KANİŞ: Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler*, s.32

³³ Hüseyin Bildirici, “Kültepe Mimarisi”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 8.

edilmiş binalarla inşa edilmiştir. Bazı evlerin sonradan eklemelerle genişletildiği görülmektedir. Sonradan eklemelerden kaynaklı yapılar plansız gibi gözükmektedir. Mahallerle evler ya birbirine çok yakın ya da bitişik şekilde inşa edilmiştir. Birbirinden ayrı olan evlerin ise duvarları ortaktır. Her bir mahalle birbirinden sokak ve yollarla ayrılmıştır. Bu geniş mahallelerde yaşamakta olan insanlar için küçük meydanlar ve geniş sokaklar inşa edilmiştir.³⁴

Her ne kadar evler birbirine bitişik ya da yakın olsa da halkın özgürlüğü ve sınırları göz önünde bulundurulmuştur. Evlerin kapıları ya doğrudan sokağa yada antre vasıtası ile sokağa açılmaktadır. Sokaklar bir arabanın geçebileceği genişlikte ve geniş taşlarla döşenmiştir. Sokakların kaldırım bölümlerinin altından atık su kanalları geçmektedir. Meydanlarda çöp çukurları açılmıştır. Sokakları birbirine bağlayan alanlarda pazarlar kurulmuştur. Büyük olan mahallerde dükkânlar bulunmaktadır. Su kuyulardan temin edilmiştir. O dönem şehir planlanırken şartlar elverdiği kadar disiplinli şekilde kurulmaya çalışılmıştır.³⁵



Resim 6: Döşeli taşlarla ayrılmış mahalleler.³⁶Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 55.

³⁴ Tahsin Özgüç, *Kültepe-Kaniş-Neşa*, (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005), 73.

³⁵ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 81.

³⁶ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 55.



Resim 7: 1b katı mahallerinin genel görünümü.³⁷



Resim 8: II. kat mahallerin genel görünümü.³⁸ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniš-Neša*, 54.

³⁷ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniš-Neša*, 53.

³⁸ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniš-Neša*, 54.

2.3. Mahalleler ve Sokaklar

Kültepe yan yana sık evlerden oluşmaktadır. Mahalleler döneme bakıldığında çok düzenli gözükmemektedir. Sokaklar disiplinli ve meydana çıkmaktadır. Şehir düzenli bir şekilde inşa edilmiştir. II (MÖ. 1945-1835) ve Ib (MÖ. 1800-1730) şehirleri tam olarak korunmuş. Bu şehirler her anlamda gelişmiş bir ticaret ağının merkezidir. Bu iki şehir arasında mimari açıdan pek fark görülmemektedir. İki şehir arasında binaların yapı şekilleri birbirine benzemektedir. Evlerin ve mahallelerin yapım tekniğinin ve kullanılan malzemenin iklime bağlı olarak şekillendiği anlaşılmaktadır.

II. kat binalarının hepsi yangından hasar görmüş, kerpiç duvarlarda yangın izleri ve ağaçlar yanmış şekilde bulunmuştur. Evlerinin büyük çoğunluğunun içerisinde özel eşyalar ve tabletler ele geçmiştir.³⁹



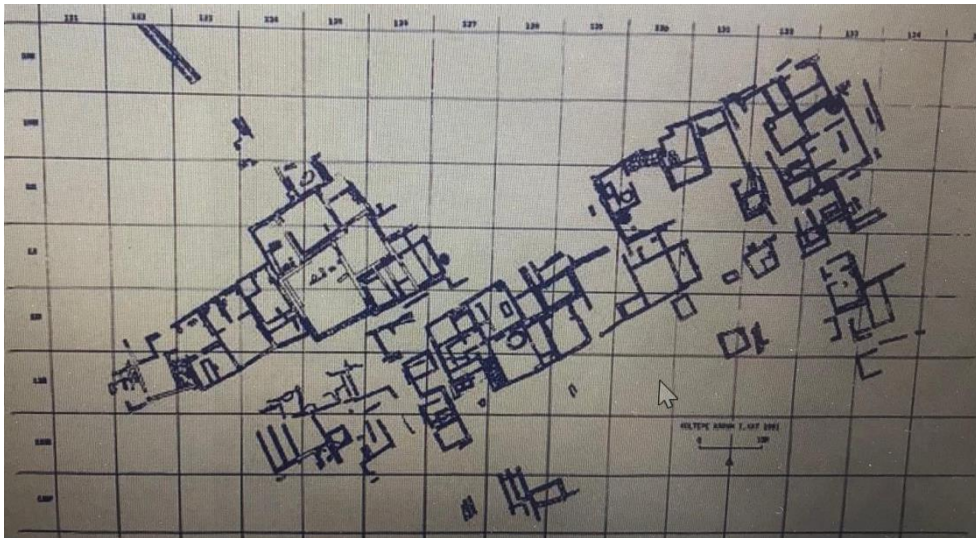
Resim 9: II. kat Mahalleleri.⁴⁰

³⁹ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 50-52.

⁴⁰ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 53.



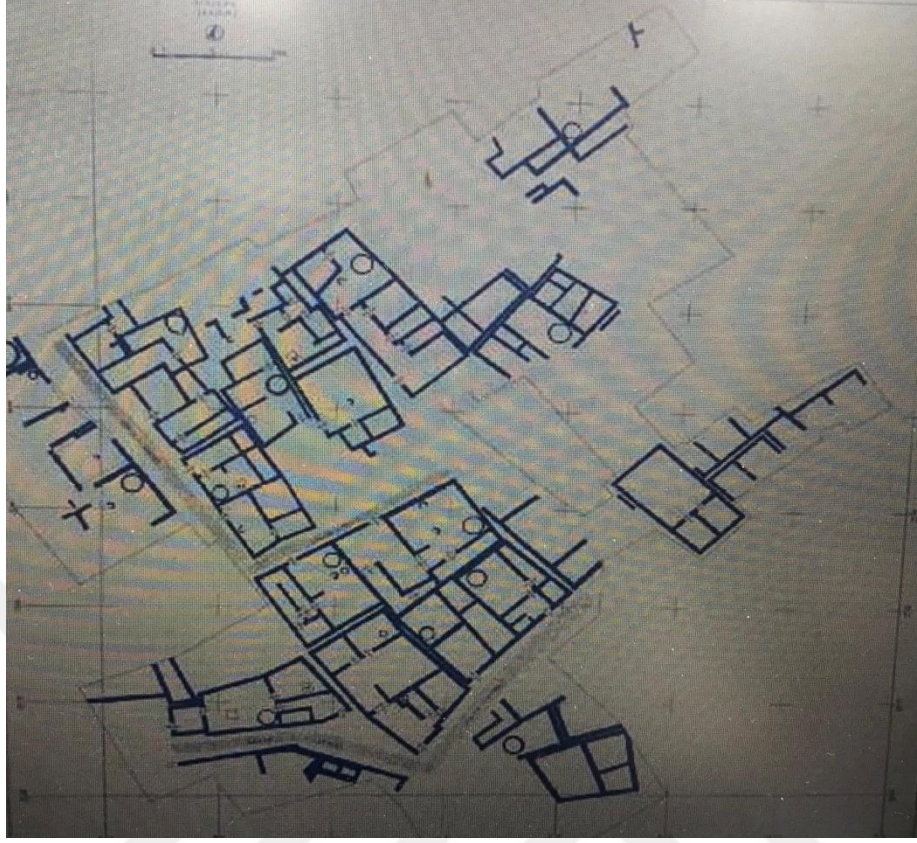
Resim 10: II. katın iki paralel sokağı arasındaki yapılar.⁴¹



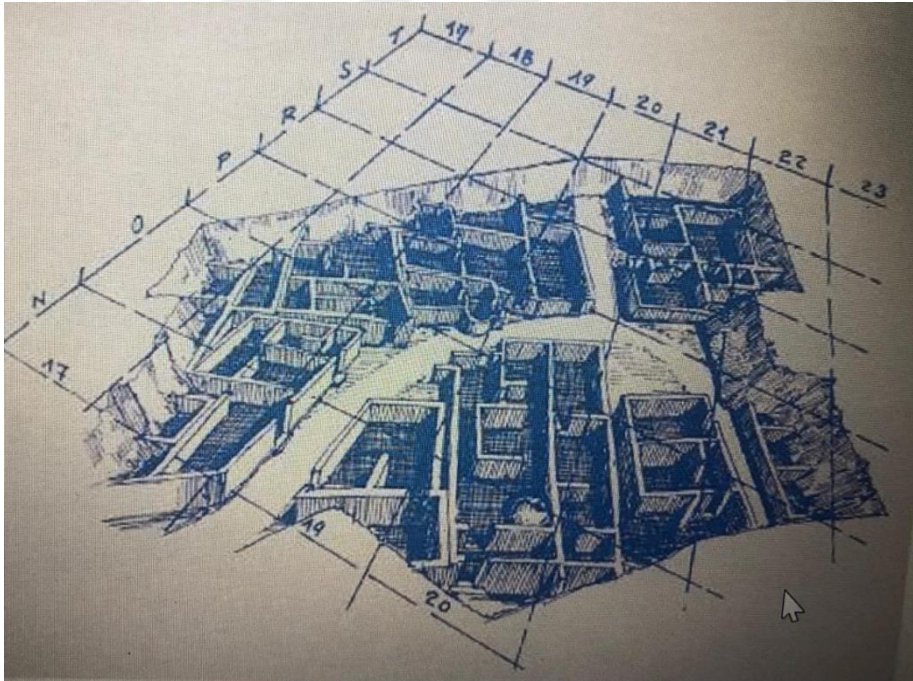
Resim 11: II. kat mahalleleri.⁴²

⁴¹ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 68.

⁴² Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 74.



Resim 12: II. kat ve Ib mahalleleri.⁴³



Resim 13: II. kat mahallerinin perspektif rekonstrüksiyonları.⁴⁴

⁴³ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 74.

⁴⁴ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 80.



Resim 14: II. kat mahallelerinin canlandırılması.⁴⁵ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neša*, 80.



Resim 15: Taş döşemeli sokaklarla ayrılmış II. ve Ib mahalleleri.⁴⁶

⁴⁵ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neša*, 80.

⁴⁶ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neša*, 75.



Resim 16: Ia ve Ib katları yapıları.⁴⁷



Resim 17: II. kat mahallerinin perspektif rekonstrüksiyonları.⁴⁸

⁴⁷ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 82.

⁴⁸ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neşa, 80.

Bu binaların hepsinin yanı komşu binalarla çevrilidir. Yabancı tüccarlar ve yerli halkın iskân ettiği II. ve Ib katları sık binalardan oluşan mahallelerden oluşmaktadır. Yan yana ve sırt sırta sık bir şekilde inşa edilmiş evler bulunmaktadır. Bazı evlerin sonradan eklemeler yapılarak büyütüldüğü görülmektedir. Şehir planları kalabalık ve sık düzenlenmiş bir şekildedir.

Sokakların kesiştiği alanlarda ve meydanlarda pazar yerleri kurulmuştur. Büyük mahallelerde sırt sırta inşa edilmiş binaların dükkân ya da aşhane olduğu anlaşılmaktadır. Evlerin çoğunda iki ocağın bulunmasının yemek kültürünün geliştiğini düşündürmektedir. Suların kuyudan çekildiği ve her ailenin bir veya iki adet banyo küpünün olduğu görülmektedir.⁴⁹

2.3.1. Atölyeler

Atölyeler şehrin belli bölgelerinde dağınık olarak bulunmaktadır. Evlere benzeyen bu yapılar daha sağlam temeller üzerine yapılmıştır. Ocakları daha büyüktür. Atölyelerin içinde bulunan kalıntılar demir parçaları, taşınabilir taş kalıplar, taş bank üzerine sabitlenmiş büyük kalıplar, bardak şeklindeki huniler, kurşun, gümüş, bakır, kalay ve ustaların kullandıkları taş objelerden atölye oldukları anlaşılmaktadır. Atölyelerin çoğu sokağa ve meydana çıkmaktadır.

Atölyelerde maden, kil ve taştan yapılmış süs ya da silahlar bulunmuştur. Ticaretin başkenti olan bu şehirde maden atölyelerinin varlığı çok normaldir. Bu atölyeler sadece üretim alanları değil, ustaların aileleri ile yaşadıkları bir yaşam alanı şeklindedir. Atölyelerin bazılarında büyük tezgâhlar bulunmaktadır. Bu tezgâhlarda kadınların dokuma işleri yaparak ev ekonomisine katkıda bulundukları düşünülmektedir.

Bu atölyelerde tunç silahlarının bol miktarda üretildiği anlaşılmaktadır. II. kat atölyelerindeki biriktirilmiş silindir mühürler ve damga mühür kalıpları bulunmaktadır. İşlenmesi çok zor olan kaya kristali, obsidiyen ve fildişinden yapılmış sanat eserleri ve vazolar atölyelerde ele geçmiştir.

⁴⁹ Özgüç, Tahsin *Kultepe-Kaniş-Neşa*, 73-83.

2.3.2. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe'de Sivil Mimari

Mimari insan eli değmiş ve doğal olmayan yapılar, binalar, sanat eserleri gibi yapıları kurma sanatıdır. İnsanlar bu eserleri yaparken bazen estetik kaygı gütmüş bazen de sadece yaşam alanı tasarlamışlardır. Sivil mimari ise sıradan kişilerin hayatlarını düzenlemek ve yaşamak için yapılan yapılardır. Daha çok bu gruba evler, sokaklar ve dükkânlar gibi yerler girmektedir. Tapınaklar, saraylar ve idari alanlar bu tanımın dışında yer almaktadır.

Kültepe'de 77 yıldır gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar neticesinde pek çok eser gün yüzüne çıkarılmıştır. İrili ufaklı buluntular, anıtsal yapılar, yerli halk ve Asurlu tüccarların birlikte yaşadıkları evler, mahalleler, sokaklar ve aynı zamanda Anadolu'nun ilk yazılı belgeleri olan Eski Asurca çivi yazılı belgeler, bu kadim yerleşimin pek çok yönden önemini ortaya koymaktadır. Tüm bu eserler günümüzden yaklaşık 4500 yıl önce Kültepe'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumuna ışık tutmakta, bilhassa ATKÇ olarak adlandırılan dönemin aydınlatılmasına yardımcı olmaktadır.

Kültepe'de Aşağı Şehir olarak adlandırılan *kārum* alanında yapılan kazılarda günümüzden yaklaşık 4000 yıl önceki Anadolu sivil mimari anlayışını ortaya koyan çok sayıda ev açığa çıkarılmıştır. Kültepe Ib tabakasında yaklaşık 170 hektarlık bir alana yayılan şehrin sokakları, meydanları ve mahalleleriyle büyük bir yerleşimin günümüze ulaşan kanıtlarıdır.

Söz konusu konutlar, ATKÇ'de Kültepe'de yaşamış olan yerli halkın ve Asurlu tüccarların barındıkları evlerdir. Bu yapılar yalnızca yaşam mekânları olarak değil aynı zamanda ofis ve depo olarak da kullanılmıştır. Yapıların temellerinin taş, duvarlarının kerpiçten yapıldığı görülmektedir. Evler genellikle iki katlı olup ilk katta ocak, fırın ve mutfak, ikinci katında yatak odaları bulunmaktadır. Çivi yazılı belgelerin ve değerli eşyaların ise giriş katında ya da bodrumda muhafaza edildiği görülmektedir.⁵⁰ Bu evleri sahipleri miras olarak bırakabiliyor, rehin olarak verebiliyor ve nadiren de olsa el konulabiliyordu.

Bugüne kadar yapılan kazı çalışmalarında 23 binin üzerinde tablet açığa çıkarılmıştır. Bu yazılı belgelerden bazıları ev satışları ile alakalıdır. Belgelerden anlaşıldığı üzere her Anadolu'lular hem de Asurlu tüccarlar Kültepe'de konut almışlar veya satmışlardır.⁵¹ Ayrıca metinler göstermektedir ki kişiler borç alabilmek için evlerinin rehin vermekteydiler.

⁵⁰ Remzi Kuzuoğlu, "Senin Babanın Evi Yıkılacak", Archivum Anatolicum Anadolu Arşivleri, (2018), s.73.

⁵¹ Sebahattin Bayram, "Taşınmaz Mallar Hakkında Yeni Kültepe Vesikaları", Belleten, (1991), C. LV, S. 213, 297-298.

Belgelerde Asurluların kendi aralarında, Asurlular ve Anadolu'lar arasında ve Anadolu'lar kendi aralarında borç alırken evlerini rehin olarak göstermişlerdir. Hatta bazı belgelerde evleri ile beraber kölelerini de rehin verdikleri anlaşılmaktadır.⁵²

2.3.3. Eski Asurca Çivi Yazılı Metinlere Göre Ev (bētum)

Kültepe'de gerçekleştirilen kazılar neticesinde günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce burada yaşayan Anadolu' ve Asurlu tüccarların ikametleri hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır. Hem arkeolojik veriler hem de çivi yazılı belgeler evlerin sadece yaşam alanları olarak kullanılmadıklarını aynı zamanda ofis ve depo olarak da hizmet verdiklerini ortaya koymuştur. Eski Asurca çivi yazılı metinlerde evlerin planları, kaç odalı oldukları veya yapım malzemeleri hakkında net bilgiler verilmemiştir. Çoğunlukla gayrimenkul olarak alınıp satılmışlar ya da borca almak için rehin verilmişlerdir.

Eski Asurca metinlerde “ev” Sümerce É, Akadca *bētum* kelimesi ile ifade edilmektedir. Metinlerden evlerin Anadolu'ların ve Asurluların yaşam alanları oldukları ve yeri geldiğinde bu yapıları ticari faaliyetleri için de kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca evlerin mühürlendiği, el konulduğu ve miras olarak bırakıldığı da kayıtlardan tespit edilmektedir. Bu bilgilerin dışında evlerin inşa edildikleri, onarıldıkları ve bir duvarla çevrili olduklarına dair bilginin yanında az da olsa ev yapımında kullanılan malzeme ve bazı evlerin ölçüleri hakkında da bilgi mevcuttur.⁵³

Kt a/k 1263 b numaralı tablet yerli şahıslar arasında düzenlenmiş ev satış sözleşmesidir. Tiksar Zuzu'nun oğlu Sala'nın evini satın almıştır. Evin satış bedeli belirtilmemiştir. Ancak söz konusu satışla ilgili olarak hukuki bir itiraz olması durumunda hak iddia eden kişinin Tiksar'a yaklaşık 500 gr gümüş ödeyeceği kararlaştırılmıştır.

“...(1-4) Zuzu 'nun oğlu Šala'nın evini Tiksar satın aldı. (4-9) rabi sikkatim'in tusinnum'u (olan) rabi šabim Hanu, Zabarna'nın oğlu Hašui, Nikiliat, Bulina; (10-14) rabi sikkatim'in upatinnun'ları (olan) bu adamlar(dan) evi Tikšar satın aldı. (14-17) Eğer upatinnun(lardan birisi) ev üzerinde hak iddia ederse, (18-19) Tikšar'a 1 mina gümüş ödeyecekler. (20-21) Luhrahšu'nun huzurunda; Hašui'nin huzurunda...”⁵⁴

⁵² Remzi Kuzuoğlu, “Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri”, *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.1, (2005), 79-82.

⁵³ Remzi Kuzuoğlu, “Senin Babanın Evi Yıkılacak”, *Archivum Anatolicum Anadolu Arşivleri*, (2018), 73-74.

⁵⁴ Cahit Günbattı, “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, 52.

Kt b/k 117 nolu belgede Asurlular arasında gerçekleşen ev satışı sonunda karşılıklı hesaplaşma söz konusu edilmektedir.

“...(1-3) Puzur-Ištar'ın evinin fiyatı (olan) 7 5/6 mina gümüşü, (4-5) 1 bilat 30 mina bak[ı r] içinden kız kardeşi aldı. (5-7) Geriye 7 mina gümüş kaldı. (7-16) Ben ve Ennam-Aššur'un faiz için Šu-Hubur'dan aldığımız 6 1/3 mina gümüş ve faizini (Šu-Hubur) 11 1/3 mi[-na gümüşe] çevirdi ve evin fiyatından (artan) 7 mi[-na gümüşü] bize getirdiler. (17-23) 2 mina 10'ar şeqelden gümüşü kendilerinininkinden, Amur-Aššur ve Ennam-Aššur depo ettiler ve Šu-Hubur'un zarf[lı] tabletini - (Amur-Aššur!) [bana] çıkarttı. (24) Tāb-ilī'nin huzurunda; (25) Buzia'nın huzurunda; Kukulānum 'un huzurunda....”⁵⁵

Kt v/k 28 nolu belgede yerli isim taşıyan sekiz kişi evi Šalma-Aššur adındaki bir Asurluya satmışlardır. Satış sözleşmesinde evin satış bedeli kaydedilmemiştir. İtiraz edilmesi durumunda 10 mina, yaklaşık 5 kg gümüş ödenmesi kararlaştırılmıştır. Diğer satış belgelerinde olduğu gibi bu belgede de şahitler kaydedilmiştir. Önceki metinde itiraz durumunda 500 gr gümüş ödenirken burada 5 kg gümüş ödenecek olması evlerin büyüklükleri ile orantılı olmalıdır.

“...(1-6) Ašiaši, Kula, Gawā, Hanu, Walhašna ve Tunuman, Hašui; bu adamlar (7-14) (ile) Ab-šalim'in tüccarı ve Ab-šalim evi fiyatı karşılığı sattılar ve (evi) Šalma-Aššur'un adına Puzur-Aššur ve Ennum-Aššur satın aldılar. (15-20) Eğer ev üzerinde birisi hak iddia ederse, bu adamlar ve Ab-šalim (hesabı) temizleyecekler ve 10 mina gümüş ödeyecekler. (21-23) Adudu'nun oğlu Lulu'nun huzurunda; Dudubiala'nın oğlu Taha'nın huzurunda....”⁵⁶

Kt v/k 52 nolu belge iki Anadolulu şahıs arasındaki ev satış mukavelesidir. Evin satış bedeli belirtilmemiştir. Üçüncü bir şahsın satışa itiraz etmesi durumunda evi satan Tamria'nın meseleyi halledeceği, aksi takdirde Ala'ya yaklaşık 375 gr gümüş ödeyeceği belirtilmiştir.

“...(1-2) Tamria'nın evini Ala satın aldı. (3) Birisi (ev üzerinde) hak iddiasında bulunursa, (4-5) Tamria evi(n hesabını) temizleyecek. (6) Eğer böyle yapmazsa, (7-8) o (Tamria) 2/ 3 mina 5 şeqel gümüş ödeyecek. (9- 11) Niramtum 'un huzurunda; Aduašu'nun huzurunda; Ašuat'ın huzurunda....”⁵⁷

⁵⁵ Günbattı, Cahit “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, 54.

⁵⁶ Günbattı, Cahit “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, 55.

⁵⁷ Günbattı, Cahit “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, 56.

Kt 91/k 522 nolu metin Asurlu karı-kocanın evlerini yine Asurlu olan Šalimma adındaki bir kadına satışıyla ilgilidir. Ev yaklaşık 1250 gr gümüş karşılığında satılmıştır. Metinden evin ilk sahibinin ismi belirtilmeyen bir Anadolu'lu olduğu anlaşılmaktadır.

“...(1-8) İstar-lamassī ve Aššur-tāb kendilerine ait evi 2½ mina gümüşe Šalimma'ya sattılar ve evlerinin fiyatı (olan) gümüşle Aššur-tāb ve İstar-lamassī tatmin edildiler. (9-10) Ev Šalimma'nındır. (11-14) Eğer birisi ev için ondan hak talebinde bulunursa, Aššur-tāb ve İstar-lamassī onu temizleyecek (konuyu halledecek). (15-19) Evin ilk sahibi Anadolu'nun mührüyle mühürlü, bu evin fiyatının (kayıtlı) olduğu tableti Aššur-tāb Šalimma'ya verdi. (20-22) şahitler: Šamaū-bāni, Aššur-malik (ve) Su'en-re'ī'....⁵⁸

I 705 nolu metinde ise Kaniš'teki bir evden Asurlu kardeşler arasındaki miras anlaşmazlığıyla ilgili bahsedilmektedir. Kardeşlerden biri babasının vasiyetine göre Kaniš'teki evin içindekiler ve hizmetliler ile birlikte kendisinin olduğunu ve Kaniš'e gidip evi göreceğini belirtmektedir.

“...Babamızın vasiyeti gereğince Kaniš'teki ev, hizmetliler ve mobilyalar bana aittir. Geri kalan hissem için geleceğim ve Kaniš'teki evi göreceğim”....⁵⁹

Kt 88/k 46 numaralı belge yerli üç şahıs ile Asurlu bir şahıs arasında düzenlenmiş bir borç senedidir. Yerli şahıslar Asurlu Aššur-rē'um'dan bir miktar gümüş borç almışlar ve teminat olarak Dakniš isimli yerli şahsın evini teminat olarak göstermişlerdir.

“...(1-4) Aššur-rē'um [x mi]na saf gümüşü Tuhniš, [x]ni-e ve Dalaš'dan alacaktır. (5-8) Aššur-rē'um ve Šalim-Aššur'un hamuştum (olduğu haftadan itibaren) 20 haftaya (kadar) ödeyecekler. (8-11) Eğer günü dolduğunda ödemezlerse kārūm'un hükmüne göre (12-14) ayda 1 mina'ya 1 ½ šeşel faiz ekleyecekler. (15-16) Para onların sağ ve meşru olanlarına bağlıdır. (17-19) Şahit Puzur-Aššur, şahit Aha-nerši, şahit İkunum. (20-21) Dakniš'in evi teminattır”....⁶⁰

Kt b/ k 114 numaralı belgede Asurlu şahıslar arasında düzenlenmiş bir borç mukavelesi olup borca karşılık ev teminat olarak gösterilmektedir.

“...(1-4) 1 mina 15 šeşel saf gümüşü Ennum-Aššur Idī-abum'dan alacaktır. (5-9) İmdi-ilum ve Karwa'nın hamuştum (olduğu haftadan itibaren) 20 haftaya (kadar) ödeyecek. Eğer ödemezse (10-14) (ayda 1) minaya 1 ½ šeşel faiz ekleyecek. Kanwarta ayı, Elani'nin limum

⁵⁸ Günbattı, Cahit KÜLTEPE KANİŞ: Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler, 63.

⁵⁹ Günbattı, Cahit KÜLTEPE KANİŞ: Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler, 65.

⁶⁰ Kuzuoğlu, Remzi “Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri”, 79.

olduğu sene (15-19) Ev teminattır. Şahit Amura'nın oğlu Aşşur-ilişu, şahit kâtip Puzur-Aşşur"....⁶¹

TC III 222 numaralı metin Asurlu İdi-İstar ile yerli bir şahıs olan Zia arasında düzenlenmiş bir borç mukavelesidir. Ev borca karşılık teminattır.

"...(1-3) İdi-İstar, Zia'dan 1/3 mina gümüş alacaktır. (4-8) 2'şer şeşel onun faizidir. Amua'nın hamuštum (olduğu haftadan itibaren) bir ayda ödeyecek. (9) Ev teminatıdır. (10-12) Şahir İruşum, şahit Mannum-ki-İlia, Aşşur-İştikal"....⁶²

TC 3, 232 nolu metin Şalma-Aşşur ve Atata adındaki iki Asurlunun ismi belirtilmeyen bir tüccara borçlu oldukları 1,5 kg saf gümüş borçlarına dair senettir. Teminat olarak borçluların değil, Anana ve Şilli-Kubabat'ın evi teminat olarak gösterilmiştir.

"...1-5) Şalma-Aşşur ve Atata tüccara 3 mina saf gümüş borçludurlar. (5-6) Şadia kefildir. (7-9) Anana ve Şill-Kubabat'ın, onların evi teminatıdır. (10-14) Laqipum ve Buzuta'nın hamuštum (olduğu haftadan itibaren) 6 haftaya kadar ödeyecekler. (15) Eğer ödemezlerse (16-17) 1 minaya 1 ½ şeşel gümüşü faiz olarak ekleyecekler. (18-20) Allānatim ayı, İlşu-rabi'nin limum olduğu sene. (21-24) Şahit Edina'nın oğlu Aşşur-emuqi, şahit Adad-resi'nin oğlu Ennam-Aşşur"....⁶³

AKT 1, 25 nolu metin Puzur-Aşşur'a Sabazia tarafından yazılmış bir mektuptur. Metinde 26 kg gümüş borcuna karşı teminat olarak gösterilen iki evin teminat belgesinin iptal edilmesi talep edilmektedir.

"...(1-5) Puzur-Aşşur'a söyle Sabazia şöyle söyler: Bana gönderdiğin Waşhuba'nın evi ile ilgili belgeye gelince: İlabrat-bani'yi kendinle birlikte tut, belgeyi aç ve (6-9) Anah-ilī'nin, onun rahibe olan kız kardeşinin ve onun erkek kardeşi Al-şabum'un 49 mina gümüş alacağı ile ilgili iki evimizin teminatına dair senedi kaldırt"....⁶⁴

Bu dönemde borç karşılığında evle ile birlikte eş, kadın ve erkek kölelerin de ipotek olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Ev ile birlikte kadın ve erkek kölelerin teminat

⁶¹ Kuzuoğlu, Remzi "Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri", 80.

⁶² Kuzuoğlu, Remzi "Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri", 80.

⁶³ Kuzuoğlu, Remzi "Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri", 80.

⁶⁴ Kuzuoğlu, Remzi "Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri", 80.

gösterildiği iki metin mevcuttur. Bunlardan Kt b/k 38b numaralı tablet Ennam-Aşşur'un Zuzuli'ye olan gümüş borcu ile ilgilidir.

“...(1-3) 2 mina 10 şeşel gümüşü Zuzuli Ennam-Aşşur'dan alacaktır. (4-9) Hubur ayı, Laqibum ve Buzuta'nın hamuštum (olduğu haftadan itibaren) 1/3 mina 5 şeşel gümüşü seneye ödeyecek. (ikinci) sene geldiğinde 1/3 mina 5 şeşel'i ikinci ay ödeyecek. (10-15) Üçüncü sene geldiğinde 1/3 mina 5 şeşel gümüşü üçüncü kez ödeyecek. Dördüncü sene geldiğinde ½ mina ödeyecek. (16-17) Eğer ilk taksiti ödemezse (18-19) ayda 1 minaya 1 ½ şeşel ekleyecek. (20-25) Ev, kadın ve erkek köle teminatıdır. Şahit Aşaratum, şahit Elbe ve Zur[x]şa, şahit Šū-Kubum”....⁶⁵

Bu hususla ilgili diğer metin (Kt n/k 645) Šū-belum'un Puzur-Aşşur'a borcuyla ilgilidir. Yukarıdaki metinde (Kt b/k 38b) olduğu gibi ev ile birlikte kadın ve erkek köle borca karşılık teminat olarak gösterilmiştir.

“...(1-8) Bazia'nın oğlu Šū-belum 1 mina'dan 6 şeşel eksik saf gümüşü, Šū-Anum'un oğlu Puzur-Aşşur'a borçludur. Ayda 1 ½ şeşel gümüşü faiz olarak ekleyecekler. Ev, kadın ve erkek köle onların teminatıdır. (9-11) İkunum ve Naramzu'nun hamuštum (olduğu haftadan itibaren) (12-19) Šizizi gümüşü yerli ile birlikte fazi için aldı ve Puzur-Aşşur'un oğlu Azu'yu tatmin etti. Ev, kadın ve erkek köle için Azu hukuki bir talepte bulunmayacak...”⁶⁶

I 475 numaralı metin ev ve kölelerle birlikte eşin de teminat olarak gösterildiği belgedir. Asurlular arasında düzenlenmiş bu borç belgesine göre 1 kg gümüş 13 haftaya kadar ödenecektir.

“...(1-4) Puzur-İštar, Puzur-Anna'dan 2 mina gümüş alacaktır. Alahum'un hamuštum (olduğu haftadan itibaren) 13 hafatya kadar parayı ödeyecek. (10-11) Onun karısı, kadın kölesi ve evi teminatıdır. (12) Dadanum'un huzurunda, (13-14) Amur-Aşşur'un oğlu Sukkalia'nın huzurunda (15-16) Eğer gününde parayı ödemezse (17-22) gireceğim ve tüccarın evinden gümüşü faize karşı alacağım ve faizi karşılayacak”....⁶⁷

Bu konuyla ilgili son belge Kt n/k 1716'dır. Metin iki Asurlu şahsın yerli bir çiftten alacaklarıyla ilgili senettir.

⁶⁵ Kuzuoğlu, Remzi “Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri”, 81.

⁶⁶ Kuzuoğlu, Remzi “Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri”, 81.

⁶⁷ Kuzuoğlu, Remzi “Eski Anadolu'da İpotek Kavramının İlk İzleri”, 81.

“...(1-5) 2/3 mina 5 ŧeql g m ŧ  Mannum-k -Aŧŧur ve Buzuzu Bulina ve onun karısı Walawala’dan alacaklıdır. (5-11) Ő - ŧtar ve Aŧŧur-idi’nin hamuŧtum (olduğu haftadan itibaren) Mahhur-il  ayında,  li-Dan’ın l mum olduğu olduğu sene. Seneye kral tanrı Nipas’ın mabedinden çıktığı zaman ödeyecekler. (11-14) EĞer  demezlerse Kaniŧ’in hükmü gereğince faiz ekleyecekler. (15-18) Onun ka ası, o adamın kadın kölesi Zitwan, erkek kölesi Kanana, Zia ve onun evi teminattır...”⁶⁸

Kültepe metinlerinde bakımsızlık nedeniyle yıkılmak üzere olan veya yıkılmıŧ bazı evlerden de bahsedilmektedir. Kt 88/k 170 nolu metne göre Aŧŧur-m lik’in babasının evi yıkılmak üzere dir ve komŧusu Pilah- ŧtar bu durumdan endiŧe duymaktadır.

“...(1-2)  liya’nın kervan refakatçisi  li-bani’nin huzurunda, (2-3)  nn ya’nın oğlu Aŧŧur-malik’in huzurunda, (3-4) Zigaŧarim’in oğlu Ő - ŧtar’ın huzurunda, (5-6) Abu-ŧalim’in oğlu Puzur- ŧtar’ın huzurunda, (7-9) Ennum-Aŧŧur’un oğlu Aŧŧur-m lik’i tuttum ve (10-11) Aŧŧur-m lik’e ŧ yle söyledim: (12-13) Senin babanın evi yıkılacak, onu ihmal etme. (13-14) O ŧ yle söyledi: Onu ihmal etmeyeceğim. (14-15) Ben ŧ yle söyledim: (15-17) EĞer onu ihmal edersen ev benim evimin üzerine yıkıldığında (18-20) benim masrafım olarak yapılacak her ŧeyi sen karŧılayacaksın”....⁶⁹

Bu konuyla ilgili diğer metinde ise ŧu satırlar kayıtlıdır.

“...(1-4) Tuhpiya’daki Aŧŧur-imitti’nin huzurunda. Zizum’un oğlu  ddin-abum’un huzurunda (5-8) Ennum-Aŧŧur’un oğlu Aŧŧur-malik’i tuttum ve Aŧŧur-malik’e ŧ yle söyledim: (9-11) Senin babanın evi yıkık duruyor ve o ihmal edilmiŧtir. (11-13) Aŧŧur-malik ŧ yle söyledi: Onu ihmal etmiyorum, sağlamdır. (13-14) Bem ŧ yle söyledim: EĞer onu ihmal edersen (15-18) yıkıldığında ... tahrip olursa (19-20) benim masrafımı sen karŧılayacaksın....⁷⁰

Kültepe metinlerinde benzer konuyla ilgili metinlerde ise ŧunlar kayıtlıdır:

I 708 nolu metinde : “Ev yıkılacak. (Evin) içinde hiç kimse yoktur”; I 577’de “ ŧitiyorum ki evin arka kısmı yıkıldı.... Sizler kardeŧlerimsiniz, Eniŧru (bu hususla) ilgilensin ve evi ayağa kaldırsın”; Kt 88/k 487’de ise “(Tanrıça)  ŧhara’nın g/kummurtum-evi benim evimin üzerine   kt  ve evimi yıktı, dıŧarıda yaŧamaktayım”.⁷¹

⁶⁸ Kuzuoğlu, “Eski Anadolu’da  potek Kavramının İlk  zleri”, s. 81.

⁶⁹ Remzi Kuzuoğlu, “Senin Babanın Evi Yıkılacak”, Archivum Anatolicum Anadolu Arŧivleri, (2018), 75.

⁷⁰ Kuzuoğlu, Remzi “Senin Babanın Evi Yıkılacak”, Archivum Anatolicum Anadolu Arŧivleri, (2018), 76.

⁷¹ Kuzuoğlu, Remzi “Senin Babanın Evi Yıkılacak”, Archivum Anatolicum Anadolu Arŧivleri, (2018), 74.

2.4. Kültepe’de Açığa Çıkarılan Bazı Asurlu ve Yerli Tüccarlara Ait Evler

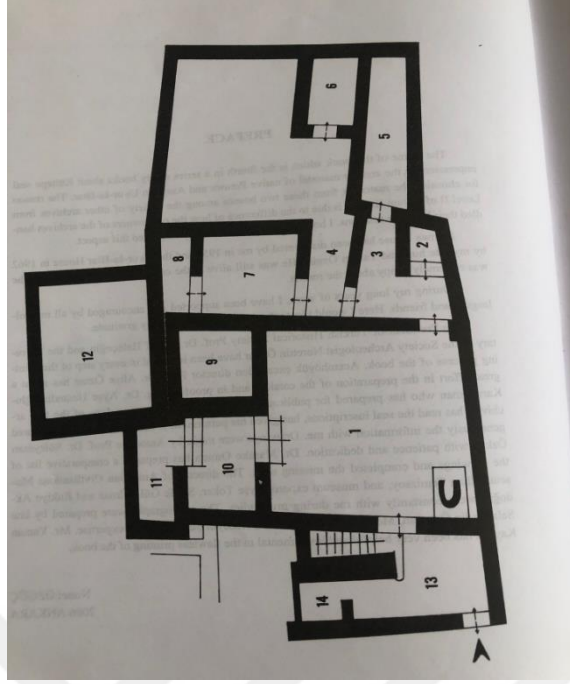
Kültepe’de gerçekleştirilen kazılarda çok sayıda ev ortaya çıkarılmıştır. Bu evlerden bazılarının arşiv odalarında Eski Asurca yazılmış çivi yazılı metinler ele geçmiştir. Bu metinler üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde arşiv sahiplerinin isimleri, dolayısıyla ortaya çıkarıldıkları evlerin sahiplerinin kim oldukları tespit edilmiştir. Çalışmalar bu evlerin günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Kültepe’de yaşayan ve ticaret yapan Anadolulu ve Asurlu tüccarlara ait olduklarını ortaya koymuştur. Aşağıda bu şahıslara ait bazı evler tanıtılacaktır.

2.4.1. Yerli Tüccar Peruwa’ya Ait Ev

Yerli tüccar Peruwa’ya ait ev 224 metrekarelik arsaya inşa edildiği görülmektedir. *Kārum*’un II. katına tarihlendirilen yapı bodrum ve zemin katında 14 odaya ve üst kat odalara sahip geniş teşkilatlı ve karmaşık planlı evlerin en büyüğüdür. Kuzey duvarı taş diğer duvarları ise kerpiçtendir. Bu evin duvar diplerinde iki açılmamış zarf, üç zarf parçası, aslan ve ceylan ritonları⁷², kemik saplar, fincan ve vazolar ortaya çıkarılmıştır. Yapının batı tarafında düzensiz odalar vardır ve bu odaların sonradan eklendikleri düşünülmektedir. Evin tuvaleti evin doğu duvarında ve ocağın olduğu bölümdedir. Duvarları kerpiçten yapılmış bodrumdaki küçük odada küçük kaplar, bodrumdaki büyük odada ise çokça eşya ele geçirilmiştir. Bu odanın duvarları sıvanmış olarak karşımıza çıkmaktadır. İki bodrum odası da kapısız ve merdivensiz bir şekilde inşa edilmiştir. Taşınabilir bir merdiven aracılığı ile odalara ulaşıkları açıkça görülmektedir. Arşiv odasının kuzeybatısında açılmamış ve kırılmamış çok sayıda tablet bulunmuştur. Bu tabletler bir seleye yerleştirilmiştir. Arşiv odası kapısız ve merdivensiz olup ahşap bir merdiven vasıtasıyla inilmektedir. Odada gaga ağızlı testi, vazolar çanak, fincanlar ve meyvelik bulunmuştur. Bu tüccarın evinde ele geçen 50 zarftan 43’ü arşivinde, 2’si batı odalarında bulunan küçük hücrede, 5’i avluda bulunmuştur. Zarflardan 20 si sağlam 26’sı yangın esnasında kırılmıştır. 4’ ü ise önceden açılmış zarfların parçalarıdır. Bu arşivdeki tabletlerde 127 mühür baskısı tespit edilmiş; bunların 66’sı yerli, 21’i Eski Asur, 7’si Eski Babil, 6’sı ise Eski Suriye üslubunda silindir mühürlerle mühürlenmişlerdir.⁷³

⁷² Riton hayvan şeklinde yapılmış içecek için kullanılan kaplardır.

⁷³ Tahsin Özgüç, *KÜLTEPE-KANİŞ/NEŞA: Yerli Peruwa ve Assur-imitti’nin Oğlu Assur’lu Tüccar Uşur-şa-İştar’ın Arşivlerine Ait Kil Zarfların Mühür Baskıları*, 1-3.



Resim 18: Y-Z/26-28 plan kareli ev.⁷⁴

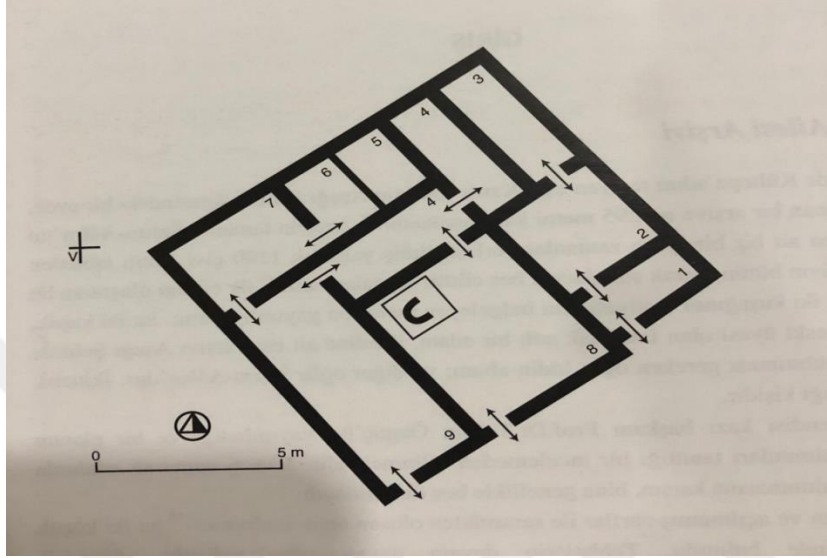
2.4.2. Asurlu Tüccar Šalim-Aššur'un Evi

Bu ev 2006 yılında açığa çıkarılmıştır. İki katlı olduğu düşünülen ev 115.5 m² olup alt katta dokuz oda mevcuttur. Evin üç adet girişi mevcuttur. Ana giriş iri taşlarla döşenmiş ve büyük odaya açılmaktadır. Duvar diplerinde tahta direkleri taşıyan büyük kare taşlar vardır. Burada iki arşiv odasına diğer odalara geçiş bulunmaktadır. 1 ve 3 numaralı odalara ise doğrudan sokaktan giriş bulunmaktadır. Bu odaların ticari amaçla kullanılan dükkân olduğu düşünülmektedir. Evin dış duvarının etrafında büyük taşlar dizilmiş ve kaldırım oluşturulduğu görülmektedir. Bu yapı Tahsin Özgüç'e göre kendi türündeki tek evdir. Duvarına bitişik komşu evleri bulunmamaktadır. Bu özellik evi diğer yapılardan ayırmaktadır. Evin zemin katı depo, mutfak ve ofis olarak ayrılmıştır. Aile bireylerinin şahsi odaları ise üst kattadır. Tabletlerin büyük bir kısmı 5 ve 6 nolu odalarda ele geçmiş olup 947 tablet ortaya çıkarılmıştır. Tabletlerin duvara yaslı tahta raflarda muhafaza edildikleri tespit edilmiştir.

Bu ev Šalim-Aššur ve daha ileri zamanda oğulları Ali-ahum ve Ennam-Aššur tarafından kullanılmıştır. Evin hemen hemen boş olması II. katın son yıllarında kimsenin burada

⁷⁴ Nimet Özgüç, KÜLTEPE-KANIŞ/NEŠA: Yerli Peruwa ve Assur-imitti'nin Oğlu Assur'lu Tüccar Uşur-ša-İştar'ın Arşivlerine Ait Kil Zarfların Mühür Baskıları, (Ankara 2006), 1-3.

yaşamadığını düşündürmektedir. Ev 50 ile 75 yıl yani MÖ. 1900 ve MÖ. 1836 yılları arasında kullanıldığı ve aşağı şehirde gerçekleşen yangında tamamen yok olduğu düşünülmektedir. Yaşanan yangının ne kadar büyük olduğu kerpiç duvarlarda kalan izlerden anlaşılmaktadır. Evin içerisinde ki tabletlerde de yangının izleri görülmektedir.⁷⁵



Resim 19: Šalim-Aššur'un evinin planı; LXIV/230 plan kareli ev.⁷⁶



Resim 20: Šalim-Aššur'un evi.⁷⁷

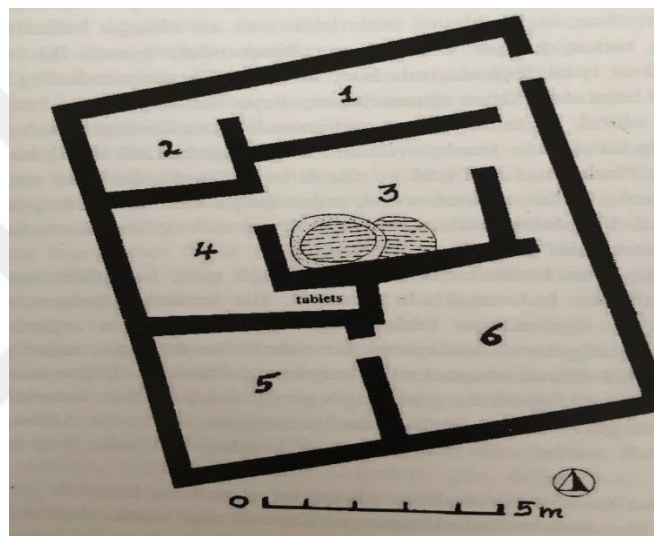
⁷⁵Mogens Trolle Larsen, *Kultepe Tabletleri VI-a*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 38-40.

⁷⁶Larsen, *Kultepe Tabletleri VI-a*, 38-40.

⁷⁷Larsen, *Kultepe Tabletleri VI-a*, s. 4.

2.4.3. Asurlu Tüccar Ali-abum'un oğlu Kuliya'nın Evi

1992 yılında *kārum*'un II. katında yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunmuştur. Bina 126 m² olup 6 odalıdır. Yangında tahrip olmuş evde arkeolojik eser ele geçmediği belirtilerek, muhtemelen yangından önce evin boşaltılmış olduğu düşünülmektedir. Evin 4. odasına açılan girinti tabletlerin muhafaza edildiği bölümdür. 3 numaralı odanın içerisinde fırın bulunmaktadır. 1 ve 2 numaralı odaların iş yeri olarak kullanıldığı ifade edilmektedir.⁷⁸



Resim 21: Kuliya'ya ait evin zemin planı.⁷⁹

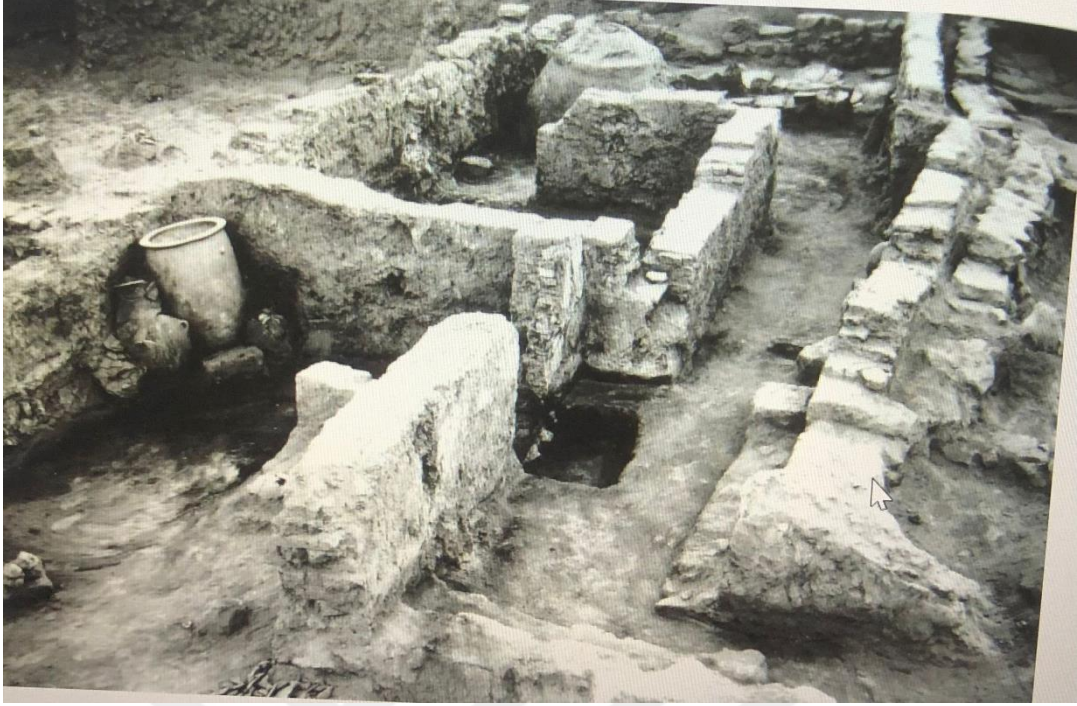
2.4.4. Asurlu Tüccar Alahum'un Evi

Asurlu tüccar Alahum'un evi 135 m²'dir. Yan yana dizilmiş 6 oda, mutfak, arşiv odası, fırınlı oda ve fırınlı odanın içerisinde kiler bulunmaktadır. Arşiv odasının dibinde raftan yere düşmüş 600'ü aşkın tablet bulunmuştur. Evin bir üst katının da olduğu düşünülmektedir. Odalarda merdiven ayağı bulunmamıştır. Üst kata taşınabilir merdivenle çıkıldığı düşünülebilir.⁸⁰

⁷⁸ Klaas R. Veenhof, *Kultepe Tabletleri V*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 13.

⁷⁹ Larsen, Kültepe Tabletleri VI-a, 38-40.

⁸⁰ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniš-Neša*, 60.



Resim 22: Asurlu tüccar Alahum'un evi.⁸¹

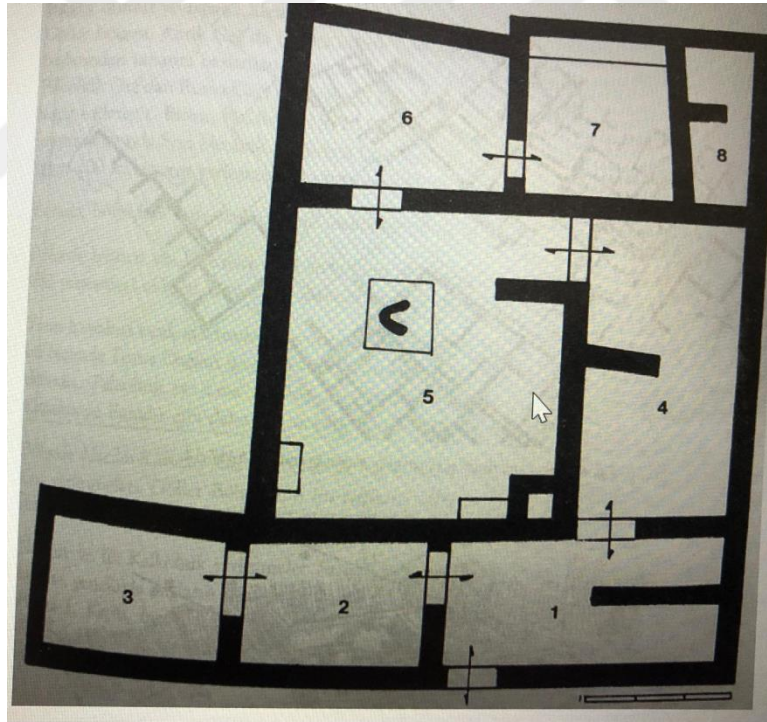
2.4.5. Šupiahšu'nun Evi

Bu ev 130 m² büyüklüğündedir. Eve kuzey tarafındaki girişten girilmektedir. Evin içerisinde kiler bulunmaktadır. Ev 8 odaya sahiptir. 1 numaralı odanın batı yarısı yarım bir taşla ikiye ayrılmıştır ve ahşap merdiven ayağı vardır. 3 numaralı oda fırın odasıdır. 4 numaralı odada kerpiç koltuk duvarı bulunmaktadır ve köşelerine çömlekler yerleştirilmiştir. 5 numaralı oda salondur ve odanın köşesinde silo yer almaktadır. 6,7 ve 8 numaralı odalar depo olarak kullanılmıştır. 8 numaralı küçük bölüm ise arşivdir.

⁸¹ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniš-Neša, 62.



Resim 23: Šupiahšu'nun Evi.⁸²



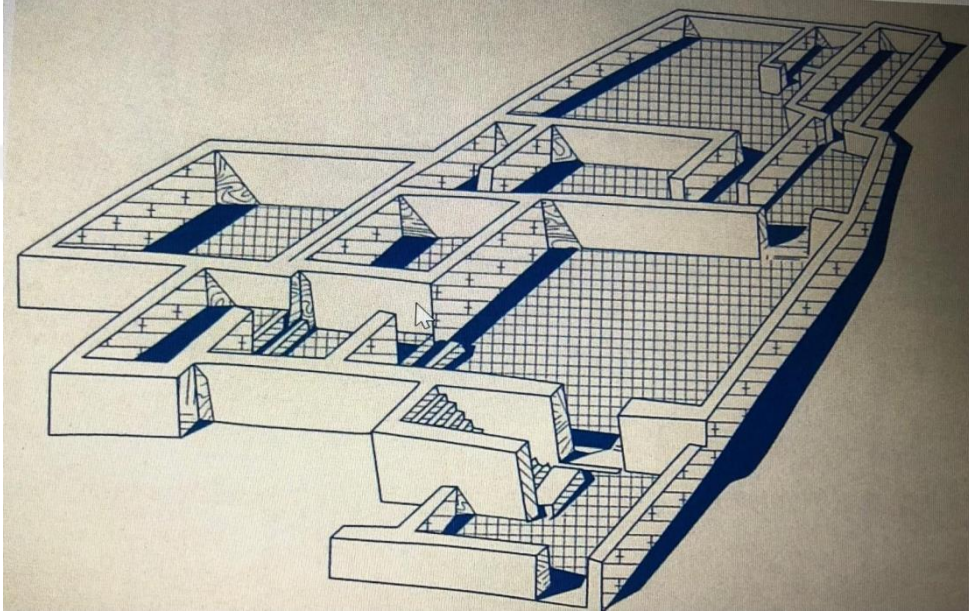
Resim 24: Šupiah-u'nun Evinin Planı.⁸³

⁸² Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniš-Neša, 66.

⁸³ Tahsin Özgüç, "Karum Kanish as a City of International Trade", Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu. İnternational Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages. (Ege Yayınları), 325.

2.4.6. Uzua ve Peruwa'nın Evi

Yapı 8 odalı ve 154 m² den oluşmaktadır. Odaların boyutları birbirinden farklıdır. 3 ve 4 numaralı odalar arşiv odasıdır. 2 numaralı odada fırın bulunmaktadır. 3 numaralı odada içi buğday dolu çömlekler ele geçmiştir ve çeşitli gıdaları depoladıkları oda olduğu anlaşılmaktadır. L şeklinde koridorlara sahiptir. Bu yapı iki ayrı evin birleşimi ile oluşmaktadır ve iki ayrı tüccara aittir.⁸⁴



Resim 25: Uzua ve Peruwa'nın evi.⁸⁵

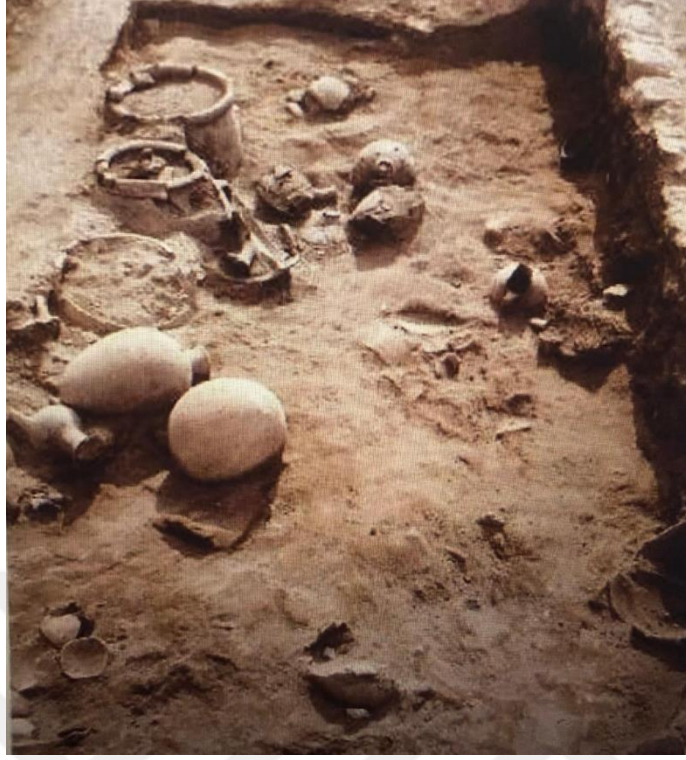
⁸⁴ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 60-61.

⁸⁵ Özgüç, Tahsin *Kültepe-Kaniş-Neşa*, 57.



Resim 26: II. katın çok karakteristik planlı yapısı.⁸⁶

⁸⁶ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neša, 83.



Resim 27: Ib katı yapısının deposu.⁸⁷



Resim 28: Yan yana ve arka arkaya kurulmuş II. kat yapıları.⁸⁸

⁸⁷ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neša, 83.

⁸⁸ Özgüç, Tahsin Kültepe-Kaniş-Neša, 82.

2.5. Kültepe Mimarisinin Aksaray'daki Yansımaları

Kültepe’de açığa çıkarılan yapıların temelleri taş, duvarları ise kerpiçtendir. Düz damlı inşa edilmiş evlerin bazıları iki katlı, oda sayıları ise genellikle 4-6’dır. Daha fazla odaya sahip konutlar da mevcuttur. Ayrıca evlerde depo odası ve ocağa sahip mutfak kısımları da vardır. Aksaray ilinin köylerinde Kültepe’deki gibi mimari plan ve teknikle yapılmış köy evlerini görmek mümkündür. Bu evler iki katlı, bazıları ise tek katlı inşa edilmiştir. Kültepe’deki gibi evler taş temelli, kerpiç ve dam ağaç örtülüdürler. Damlar Kültepe’de olduğu gibi günümüzde de bazı ürünleri kurutmak amacıyla kullanılmıştır. Köylülerin hayvanlarını koydukları ağıllar da bu şekilde inşa edilmişlerdir. Eskiden şehir merkezinde olan ancak günümüzde pek fazla kalmayan bu tarz yapılar köylerde hala kullanılmaya devam etmektedir.



Resim 29: Aksaray Sarayhan Köyünden bir görsel.⁸⁹

⁸⁹ Kendi arşivimden.



Resim 30: Aksaray Sarayhan Köyünden bir görsel.⁹⁰

Görseldeki evde hala hayatlarını sürdüren insanlar vardı, ev iki katlı ve düz çatıya sahiptir. Görüşme sağladığımız ev sahibi evin babasından kaldığını ve çatısının sonradan yapıldığını aktardı. Babasının zamanında evin içerisinde ocak olduğunu fakat kendilerinin o ocağı örüp yerine tüplü ocak kullandıklarını söyledi.



Resim 31: Aksaray Sarayhan Köyünden resim 26'daki evin başka görseli.⁹¹

⁹⁰ Kendi arşivimden.

⁹¹ Kendi arşivimden.



Resim 32: Aksaray Sarayhan Köyünden yan yana terkedilmiş küçük evler.⁹²



Resim 33: Aksaray Sarayhan Köyünde terkedilmiş iki katlı kerpiç ev.⁹³

⁹² Kendi arşivimden.

⁹³ Kendi arşivimden.



Resim 34: Aksaray Hırkatol Köyünden terkedilmiş bir ev.⁹⁴



Resim 35: Aksaray Yeşilova Kasabasında iki katlı ev.⁹⁵

⁹⁴ Kendi arşivimden.

⁹⁵ Kendi arşivimden.



Resim 36: Aksaray Yeşilova Kasabasında bir mandıra örneği.⁹⁶



Resim 37: Aksaray Yeşilova Kasabasında mandıra örneği.⁹⁷

⁹⁶ Kendi arşivimden.

⁹⁷ Kendi arşivimden.



Resim 38: Aksaray Yeşilova Köyünde terkedilmiş bir kerpiç ev.⁹⁸



Resim 39: Aksaray Yeşilova Kasabasında bir mandıra örneği.⁹⁹

⁹⁸ Kendi arşivimden.

⁹⁹ Kendi arşivimden.



Resim 40: Aksaray Yeşilova Kasabasından yaşlı bir hanımın oturduğu ev.¹⁰⁰



Resim 41: Aksaray Ankara yolu üzerinde Acıpınar Köyünde yan yana yapılmış evler.¹⁰¹

¹⁰⁰ Kendi arşivimden.

¹⁰¹ Kendi arşivimden.

SONUÇ

Tarihte Anadolu coğrafyasında iz bırakmış birçok kavim ve devlet vardır. Hattiler, Luwiler, Hititler, Frigler, Urartular, Roma, Doğu Roma Dv., Selçuklu Dv., Osmanlı Dv. gibi. Fakat Eski Çağ Anadolu tarihinde Asurluların ayrı bir yeri vardır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (MÖ. 1974-1719) ticaret için Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar beraberlerinde yazıyı getirmişler ve böylece Anadolu yazıyı tanımıştır. Tarih için şüphesiz en gerekli olgu yazıdır. Ve nihayet Anadolu halkı da MÖ. II. binyılın başlarında yazıya kavuşmuştur.

Bakıldığında Anadolu ile Mezopotamya arasındaki temasların çok daha öncesine dayandığı görülmektedir. MÖ. 3. binyılın sonlarında Akadlı Sargon ve torunu Naram-Sin'in Anadolu'ya askeri seferler düzenledikleri ve Akadlı tüccarların Anadolu'da ticari faaliyetler gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Kültepe ve Kütahya Seyitömer Höyük'te ortaya çıkarılan mühür ve mühür basıkları da MÖ. 3. binyılda Mezopotamyalı tüccarların Anadolu'da olduklarının göstergesidir.

MÖ. 2. binyıla gelindiğinde Asur ve Anadolu arasında oldukça yoğun ticari faaliyetler başlamıştır. Değerli madenlerin ve taşların, kumaşların ve en önemlisi kalayın ticareti yapılmıştır. Asur'dan gelen tüccarlar Anadolu'ya çeşitli mallar getirip satmışlar, Anadolu'dan bir takım ürünleri de satın alıp Asur'a götürmüşlerdir. Bu dönem "*Asur Ticaret Kolonileri Çağı*" olarak adlandırılmaktadır. Ticaret çoğunlukla tüccar aileler tarafından yapılmakta, ticareti ise Asur yönetmekteydi. Asurlu tüccarlar genellikle Babil'den aldıkları veya kendi tezgâhlarında dokudukları kumaşların ve kalayın ticaretini yapmaktaydılar. Kalay Anadolu'ya Afganistan ve İran üzerinden gelmekteydi. Asurlu tüccarlar kalayın ve dokuma kumaşların yanı sıra değerli taşlar, değerli madenler, süs eşyaları, takı gibi ürünlerin de ticaretini yapmaktaydılar. Bu mallar eşek kervanları aracılığı ile taşınıyor, seyahat, gidiş dönüş yaklaşık iki ayda gerçekleşiyordu.

Anadolu ve Mezopotamya arasındaki uluslararası ticaretin Anadolu'daki merkezi Kayseri'nin 21 km kuzeydoğusundaki Karahöyük, yeni adıyla Kültepe Köyü'nün hemen güneyindeki Kaniş şehridir. Kültepe/Kaniş'te yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde günümüzden 4000 yıl önceki Anadolu mimarisine ışık tutan önemli verilere ulaşılmıştır.

Höyük kısmında saraylar ve tapınaklar ortaya çıkarılmış olup bu alanın Kaniş şehrinin idari merkezi olduğu anlaşılmıştır. Höyüğün eteğinde, *kārum* olarak da adlandırılan Aşağı Şehirde ise mahalleler, sokaklar ve meydanlar gün yüzüne çıkarılmıştır. Yerlilerin ve Asurlu tüccarların birlikte oturdukları bu alanının ise sivil halkın yaşadığı, ticari aktivitelerin ve üretimin gerçekleştiği yer olduğu tespit edilmiştir.

Geniş ve kalabalık olan mahallerin geniş sokaklar ve küçük meydanlardan oluştuğu görülmektedir. Binalar birbirine bitişik olmalarına rağmen her aile ve ev özgürlüğünü ve sınırını korumaktadır. Evlerin kapıları doğrudan antreler aracılığıyla sokağa açılmaktadır. Bu şekilde düzenlenmiş olan şehrin insanların da birbirleri ile iyi anlaştıkları düşünülmektedir. Sokaklar bir arabanın geçebileceği genişliktedir. *Kārum* sokakları toprak ya da taşlarla döşenmiştir. Atık su kanallarının taşların altından geçmektedir. Çöp çukurlarının boş alanlara açıldığı anlaşılmaktadır. Çanak, çömlek ve kemikler sokağa atılmaktadır.

Sokakların kesiştiği alanlarda ve meydanlarda pazar yerleri kurulmuştur. Büyük mahallelerde sırt sırta inşa edilmiş binaların dükkân ya da aşhane olduğu anlaşılmaktadır. Evlerin çoğunda iki ocağın bulunmasının yemek kültürünün geliştiğini düşündürmektedir. Suların kuyudan çekildiği ve her ailenin bir veya iki adet banyo küpünün olduğu görülmektedir.

Kültepe’de halk genellikle iki katlı, taş temelli ve duvarları kerpiçten yapılmış evlerde oturuyorlardı. Bu evleri yalnızca konaklamak için değil aynı zamanda iş yeri olarak da kullanmışlardır. Evlerde mutlaka yazılı belgeleri sakladıkları ve muhafaza ettikleri tablet odaları bulunmaktadır. Tabletler genellikle toprak kapların içerisinde muhafaza edilmiş ve içi tabletle doldurulan çömlekler ise tahta raflarda düzenli bir şekilde istiflenmiştir. Bu odalar genellikle evin bodrum katında bulunurdu. Bodrum katına inişi de tahtadan yaptıkları merdivenlerle sağlamaktaydılar. Evlere avludan giriş olup bir iki odanın kapıları direk sokağa açılmaktadır.

Sonuç olarak; Anadolu’da Neolitik Çağ’dan itibaren görülen sivil mimari anlayışının Orta Tunç Çağın’da da devam ettiği ve bölgesel değişimler göstermekle birlikte evlerin taş temelli, kerpiç duvarlı ve düz damlı inşa ettikleri; sahiplerinin mali durumlarıyla orantılı olarak iki katlı ve 10-12 odalı oldukları anlaşılmaktadır. Bazı evlerde avlu olduğu ve odaların sadece yaşam alanları olmadığı aynı zamanda atölye ve depolama alanları olarak da kullanıldıkları tespit edilmiştir. Bu mimari anlayışın Anadolu’da günümüze kadar çok

değişime uğramadan devam ettiği görülmektedir. Özellikle Orta Anadolu köylerindeki evlerin son zamanlara kadar taş ve kerpiç kullanılarak inşa edildikleri, damlarının düz oldukları ve komşu evin duvarlarıyla sırt sırta inşa edildikleri gözlemlenebilmektedir. Tıpkı günümüzden yaklaşık 8000 yıl önceki gibi. Bu da Eski Anadolu sivil mimarisinin çok uzun süre plan ve yapım tekniği açısından bir değişim göstermediğini göstermektedir.



KAYNAKÇA

Albayrak, İrfan - Hakan Erol. Kültepe Tabletleri IX-a, (Türk Tarih Kurumu), Ankara, 2016.

Ateş, Enver. “Kültepe Kalıntıları ve Kil Tabletler”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi, (2014), 2-17.

Aydın, Nazif. “Ev Satışıyla ilgili Bir Kültepe Tableti İle Etüdlük Tabletlerde Geçen Yer Adları Ve Karum Nahria”, Belleten, (1994), C. 58, S. 221, 29-39.

Bayram, Sebahattin - Ömer Kahya. “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’daki Hukuki Uygulamalar Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi (2018), 5 (17 Ek Özel Sayı), 75-92.

Bahar, Hasan. *Eskiçağ Uygarlıkları*, (Kömen Yay.), Konya, 2015.

Bayram, Sebahattin. “Taşınmaz Mallar Hakkında Yeni Kültepe Vesikaları”, Belleten, (1991), C. LV, S. 213, 297-319.

Bayram, Sebahattin - Remzi Kuzuoğlu. *Kültepe Tabletleri VII-a*, (Türk Tarih Kurumu Yayınları), Ankara, 2014.

Bildirici, Hüseyin,. “Kültepe Mimarisi”, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (2012).

Elayı, Josette. *ASURLULAR: Antik Çağın İlk İmparatorluğu*, Çeviri: Ayşen Sarı, (Kronik Kitap), 2021.

Esin, Ufuk. “Akeramik Neolitik Evrede Aşıklı Höyük”, Türk Tarih Kurumu, Ankara, (1994), 11. Türk Tarih Kongresi, 29-31.

EROL, Hakan. “Asur Ticaret Kolonileri Devrinde Anadolu Şehir Devletlerinin İdari Yapısı”, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, C.III, S.III, (2012), Ankara, 1305-1315.

Gökçek, L. Gürkan. *Asurlular*, (Bilgin Yay.), 2015.

Günbattı, Cahit. *KÜLTEPE-KANİŞ: Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler*, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları), Kayseri, 2017.

Günbattı, Cahit. Kültepe- Kanis Arşivleri.

Günbattı, Cahit. “Kültepe’de Bulunmuş İki Antlaşma Metni”, T.T.K. Belleten, C.LXIX, S. 256, (Aralık 2005), 759-782.

Günbattı, Cahit. “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, Belleten , C. 53, S. 206, (1989), 51-61.

Işık, Adem. “Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Çağı”, Mavi Atlat Dergisi, C.8, S.1, (2020), s.13-18.

Kılıç, Yusuf. *ESKİÇAĞ AİLE HUKUKU: Asur, Babil ve Hitit Devletlerinin Yıkılışına Kadar*, (Çizgi Kitapevi), 2014.

Kangal, Selmin. *Anadolu’nun Önsözü: Kültepe-Kaniş Karumu Asurlular İstanbul’da*, Ed. Fikri KULAKOĞLU.

Kuhrt, Amélie. *Eski Çağ’ da Yakındoğu MÖ. 3000-330*, Çev: Dilek Şendil, C. 1, (Türkiye İş Bankası Kültür Yay.), 2010.

Kulakoğlu, Fikri. “Kaniş Karumu: Eski Assur Ticaretinin Anadolu’daki Başkenti”, Ed. Kemalettin KÖROĞLU- Selim Ferruh ADALI, *ASSURLULAR: Dicle’den Toroslar’a Tanrı Assur’un Krallığı*, (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul, 2023.

Kuzuoğlu, Remzi. “Senin Babanın Evi Yıkılacak”, Archivum Anatolicum Anadolu Arşivleri, (2018), 71-82.

Kuzuoğlu, Remzi. “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu Kraliçeleri”, Belleten, C. LXXI, S.262, (Aralık 2007), Ankara, 795-809.

Kuzuoğlu, Remzi. “Eski Anadolu’da İpotek Kavramının İlk İzleri”, Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi, C.1, S.1, (2005), 78-87.

Köroğlu, Kemalettin. *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar*, (İletişim Yay.), 2021.

Köroğlu Kemalettin - Selim Ferruh Adalı. *ASSURLULAR: Dicle’den Toroslar’a Tanrı Assur’un Krallığı*, (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul, 2023.

Kılıç, Yusuf. *ESKİÇAĞ AİLE HUKUKU: Asur, Babil ve Hitit devletlerinin yıkılışına kadar*, (Çizgi Kitapevi), 2014.

Larsen, Mogens. Trolle “Koloni Sisteminin Yönetimi”, *ANADOLU’NUN ÖN SÖZÜ Kültepe Kaniş Karumu*, Ed. Fikri Kulakoğlu-Selmin KANGAL, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları), İstanbul, 2011.

Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-a*, (Türk Tarih Kurumu Yayınları), Ankara, 2010.

Memiş, Ekrem. *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*, (Ekin Yayınevi), 2015.

Memiş, Ekrem. *Eskiçağda Mezopotamya Tarihi*, (Ekin Yayınevi), Bursa, 2020.

Memiş, Ekrem. *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, (Ekin Yayınevi), Bursa, 2013.

Orlin, Louis L. *Assyrian Colonies in Cappadocia*, Paris 1970, 227.

Özbaşaran Mihriban, Duru Güneş, Kayacan Nurcan. “Orta Anadolu Yerleşme Modeli ve Aşıklı Höyük”, Höyük 10, 2022, 1-18.

Özdemir Muammer. “Neolitik Dönem Anadolu Mimarisinden Bir Kesit: Çayönü”, Journal of History and Future, Sayı 3, 2017, 248-265.

Özgüç, Tahsin. “Kültepe Kazı Raporları”, Ankara (1950).

Özgüç, Nimet. *KÜLTEPE-KANİŞ/NEŞA: Yerli Peruwa ve Assur-imitti'nin Oğlu Assur'lu Tüccar Uşur-şa-Iştar'ın Arşivlerine Ait Kil Zarfların Mühür Baskıları*, (Türk Tarih Kurumu) Ankara, 2006.

Özgüç, Nimet. “Acemhöyük Kazıları”.

Özgüç, Tahsin. *Kazı Raporları*, 2005.

Özgüç, Tahsin. *Kültepe-Kaniş-Neşa*, (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul. 2005.

Özgüç, Tahsin. “Karum Kanish as a City of International Trade”, Çağlar Boyunca Anadolu’da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu. International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages. Ege Yayınları, 321-330.

Öztan, Aliye. “Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar”, Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), 56-69.

Schmidt, Klaus . *Göbekli Tepe Dünya'nın En Eski Tapınakları*.

Tekin, Murat. “Eski Mezopotamya’da Coğrafi ve Etnik Yapı”. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi II, (2014), 111-125.

Tüysüz, Burcu -Fikri Kulakoğlu. “Kaniş’ten Anisa’ya: Kültepe’den Hellenistik Dönem Bölge Arkeolojisine Yeni Katkılar”, Lycus Dergisi, (Aralık 2023), S.8, 25-41.

Yiğit, Turgut. *Eski Mezopotamya Tarihi*, (Bilgin Yayınları), 2020.

Veenhof, Klaas R. *Kultepe Tabletleri V*, (Türk Tarih Kurumu Yayınları), Ankara, 2010.

Yaman, İraz Aslı. “TÜRKİYE’DEKİ PALEOLİTİK ENDÜSTRİLERİN YAPAY KATLAŞIM DENEMESİ” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015).

Yaman, İrfan Deniz. “Elbistan Keçe Mağarası Arkeolojik Araştırmaları”, *Colloquium Anatolicum* 22, 2023, 61-74.

İTERNET ADRESLERİ

<https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/kultepe-kanis-karum-oren-yeri>

<https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-269/asur-tanri/>

<https://x.com/AktuelArkeoloji/status/794179779436171264?lang=ar>

<https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/kultepe-kanis-karum-oren-yeri>

<https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bu-tabletler-anadolunun-ilk-yazili-belgeleri-4520/>

EKLER

EK. 1. Kültepe.¹⁰²



¹⁰² <https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/kultepe-kanis-karum-oren-yeri>

EK. 2. İçi tablet dolu kap.¹⁰³



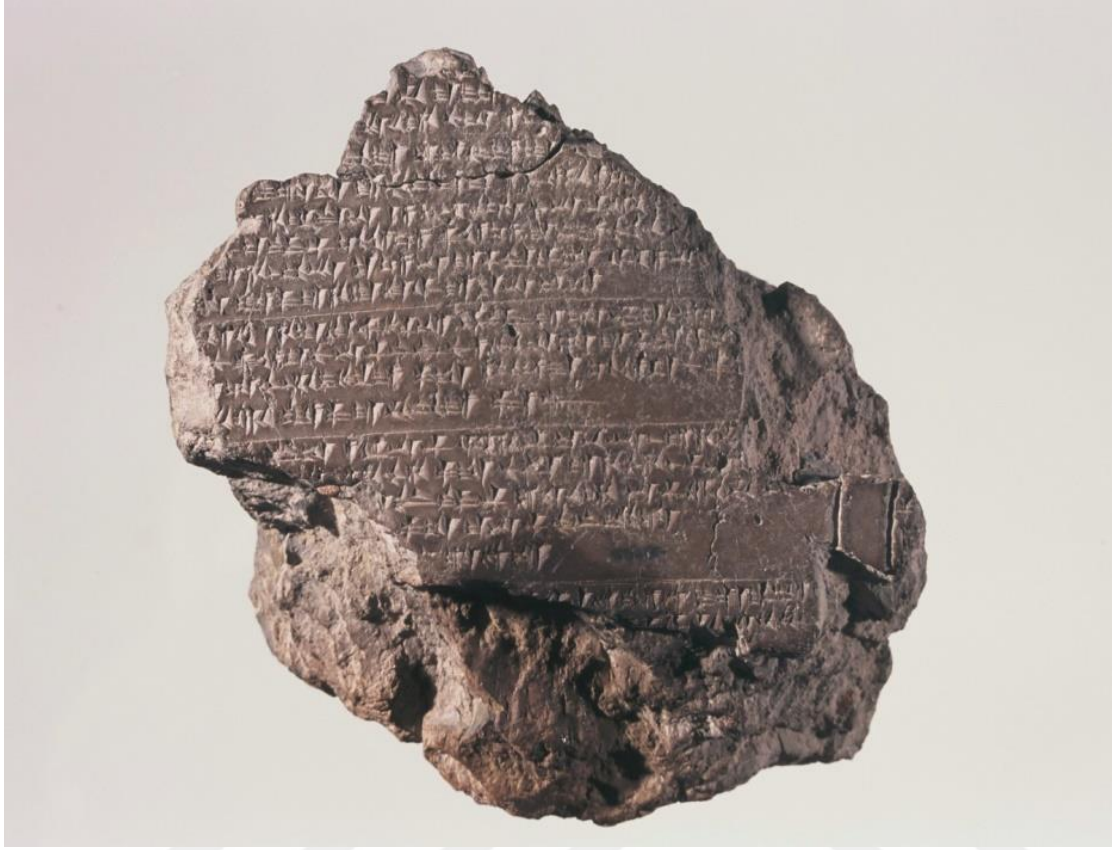
¹⁰³ Tahsin zg, 2005, 48.

EK. 3. Tanrı Assur.¹⁰⁴



¹⁰⁴ <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-269/asur-tanri/>

EK. 4. Anitta Metti.¹⁰⁵



¹⁰⁵ <https://x.com/AktuelArkeoloji/status/794179779436171264?lang=ar>

EK. 5. Kültepe genel görünümü.¹⁰⁶



¹⁰⁶ <https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/kultepe-kanis-karum-oren-yeri>

EK. 6. Kültepe’de açığa çıkarılmış kil tabletler.¹⁰⁷



¹⁰⁷ <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bu-tabletler-anadolunun-ilk-yazili-belgeleri-4520/>

EK. 7. Kültepe'nin kuşbakışı görüntüsü.¹⁰⁸



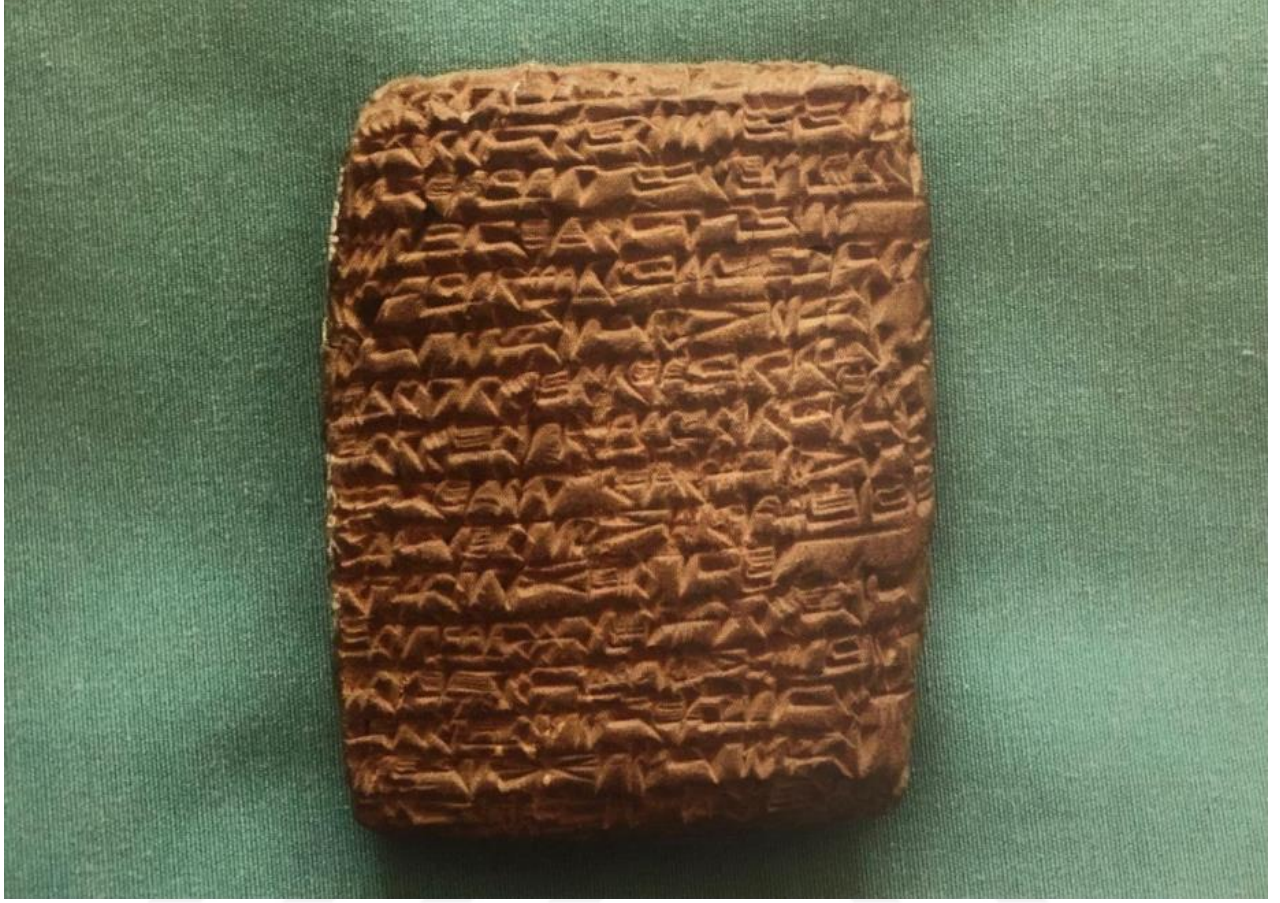
¹⁰⁸ *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe-Kaniş Karumu Asurlular İstanbul'da*, Ed. Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal, 10.

EK. 8. Kt 88/k 600 numaralı tabletin ön yüzü.¹⁰⁹



¹⁰⁹ Bayram-Kuzuoğlu, *Kültepe Tabletleri* VII-a, 619.

EK. 9. Kt 88/k 600 numaralı tabletin arka yüzü.¹¹⁰



¹¹⁰ Bayram-Kuzuoğlu, *Kultepe Tabletleri* VII-a, 619.

EK. 10. Aşıklı Höyük.¹¹¹



¹¹¹ Kendi arşivimden.

EK. 11. Aşıklı Höyük canlandırma yapıları.¹¹²



¹¹² Kendi arşivimden.

EK. 12. Aşıklı Höyük.¹¹³



¹¹³ Kendi arşivimden.

EK. 13. Aşıklı Höyük kazı alanı.¹¹⁴



¹¹⁴ Kendi arşivimden.

[illegible]

66

EK. 15. Aşıklı Höyük kazı alanı.¹¹⁶



¹¹⁶ Kendi arşivimden.

EK. 16. Köşk Höyük 1. kat mimarisi.¹¹⁷



¹¹⁷ Aliye Öztan, “Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar” Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), 61.

EK. 17. Köşk Höyük 2. kat mimarisi.¹¹⁸



¹¹⁸ Aliye Öztan, “Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar” Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), 61.

EK. 18. Köşk Höyük 3. kat mimarisi.¹¹⁹



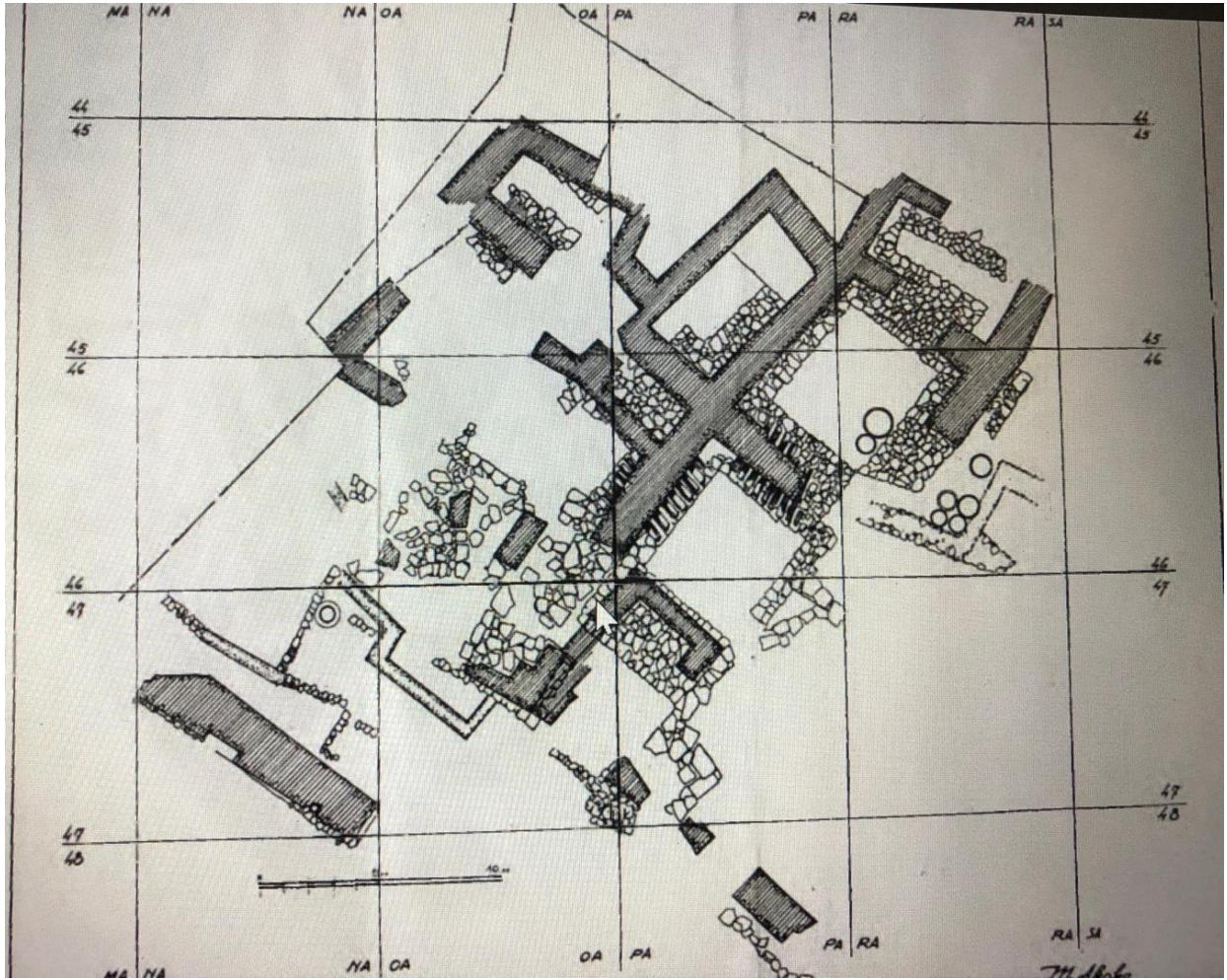
¹¹⁹ Aliye Öztan, “Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar” Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, (2002), 62.

EK. 19. Çatalhöyük.¹²⁰



¹²⁰ Prof. Dr. Ian Hodder, *Çatalhöyük*, 73.

EK. 20. Acemhöyük kazı alanı.¹²¹



¹²¹ Prof. Dr. Nimet Özgüç, "Acemhöyük Kazıları", plan 2.

EK. 21. Göbeklitepe 2009 yılı kazı çalışmaları.¹²²



¹²² Prof.Dr. Klaus Schmidt, *Göbekli Tepe Dünya'nın En Eski Tapınakları*, 9

EK. 22. Göbeklitepe.¹²³



¹²³ Schmidt, *Göbekli Tepe Dünya'sının En Eski Tapınakları*, 9

EK. 23. Göbeklitepe.¹²⁴



¹²⁴ Prof.Dr. Klaus Schmidt, *Göbekli Tepe Dünya'nın En Eski Tapınakları*, 20.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

DANIŞMAN: PROF. DR. REMZİ KUZUOĞLU

İmza: